

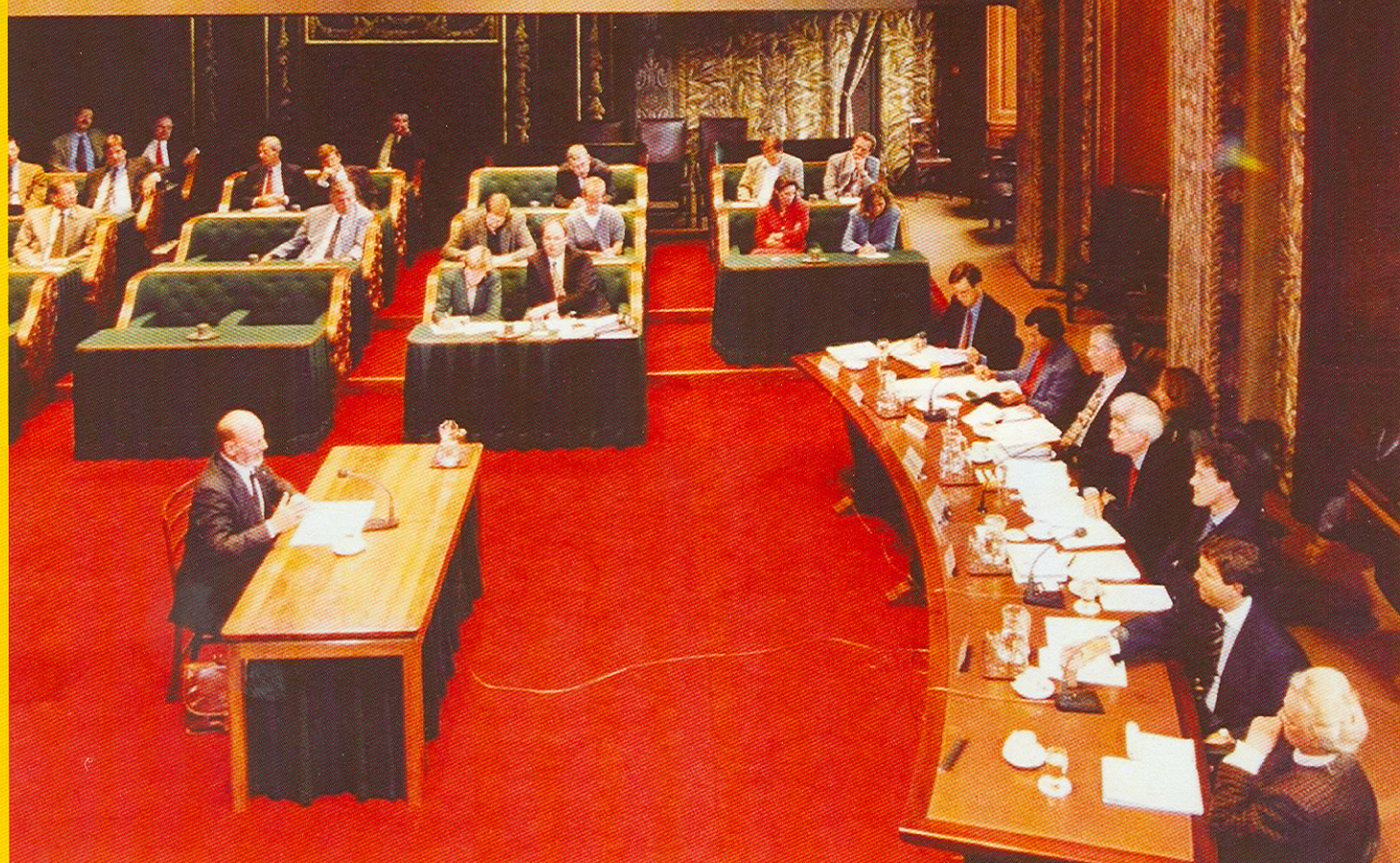
Jaargang 10 Juni 2002 Nummer 4

Facta

DE INQUISITIEDEMOCRATIE ONDER VUUR

CULTUUROMSLAG IN ARBEIDSLAND

MULTICULTUREEL NEDERLAND IN DE NABIJE
TOEKOMST

- 2. J.E. Ellemers – Inquisitiedemocratie: enkele onbeantwoorde vragen
- 6. Sara Rubbens – ISEO: De toekomst in meervoud
- 9. Column: Willem Trommel – Springlevend

Inquisitiedemocratie

‘De politieke verwerking van het verleden dreigt de contouren van een inquisitiedemocratie te krijgen’, merkte Paul ‘t Hart op in zijn boek *Verbroken verbindingen*. Joop Ellemers plaatst er een aantal kanttekeningen bij. Hij mist vooral het antwoord op de vraag waarom een gebeurtenis in het ene geval tot ‘misstand’ wordt benoemd en in het andere geval niet. Daardoor ontbreekt de verklaring.

2

Springlevende democratie

Willem Trommel las met stijgende verbazing Gerard van Westerloo’s verslag in het NRC van zijn rondgang langs een aantal toonaangevende politicologen. Hoe kan het dat zo’n uitgelezen gezelschap zo rommelig redeneert! Trommel kijkt na de verkiezingen terug en signaleert een gebrek aan politieke beheersing en daadkracht. De democratie is springlevend. Zij heeft een politieke elite tot de orde geroepen die onder het mom van een complexe netwerksamenleving haar verantwoordelijkheden al te lang had afgewenteld.

9

- 10. Martijn Wit – VN-missie mislukt: de geschiedenis van het Cambodja-tribunaal
- 14. Column: Liesbet van Zoonen – Globalisering en lokalisering in het voetbal of de onweerstaanbare opkomst van Brabos United
- 16. Femke Molenaar – De pret en kwel van de arbeid

10e jaargang, nr. 4, juni 2002

Facta – sociaal-wetenschappelijk magazine is een uitgave van NVMC en SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen in samenwerking met Koninklijke Van Gorcum. Facta verschijnt acht keer per jaar. Website: <http://www.siswo.uva.nl>

Redactie

Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020 5270663 / 45, fax 020 6229430, e-mail: facta@siswo.uva.nl
Hoofdredactie: Henk Jansen. Redactiesecretariaat: Marja Harms
Redactie: Michiel Beker, Talja Blokland, Marlies Eijnsink, Jos de Haan, Eddy van Hijum, Giseline Kuipers, Femke Molenaar (eindredactie), Sara Rubbens

Medewerkers

René Gabriëls, Andries Hoogerwerf, Edith de Leeuw, Wil Pansters, Dick Pels, Jacques Tacq, Willem Trommel, Liesbet van Zoonen

Fotografie

Rien van der Leeden, Rotterdam; Carla Schoo, Amsterdam

Desktop Publishing

Peter de Kroon, Annette van de Sluis

20. Portret: Agnes Elling – Sport verbreedert niet vanzelf

23. René Gabriëls – Gesignaleerd

24. Nieuws van de Verenigingen

25. SISWO

26. Verbaliter

28. Personalia

29. Pecunia

VN-missie mislukt

In het 'Democratisch Kampuchea' van Pol Pot zijn bijna twee miljoen mensen vermoord. De Verenigde Naties hebben zich ingespannen voor een Cambodja-tribunaal waar de leiders van de Rode Khmer terecht zouden moeten staan. Maar wie nu aan een Cambodjaan vraagt wat de VN-missie het land heeft gebracht, krijgt als antwoord: 'aids'.

10

16

De pret en kwel van de arbeid

Lekker ontspannen naar je werk en genoeg tijd over voor leuke dingen. Dat willen we allemaal. Maar op de grillige arbeidsmarkt komt de één met geen mogelijkheid aan de slag, terwijl de ander zich van pure stress de WAO inwerkt. De SISWO-denktank arbeidspolitiek kwam onlangs met een nieuwe visie op de plaats van arbeid in de samenleving.

30. Agenda

32. Intellectuele creativiteit en eeuwige roem. Debat Herman Philipse en Johan Goudsblom met als gast Randall Collins

Omslagfoto:
Parlementaire enquête opsporingsmethoden (Commissie-Van Traa)
© ANP / Foto: ANP

Druk, vormgeving en administratie

Koninklijke Van Gorcum, Postbus 43, 9400 AA Assen
tel. 0592 379555, fax 0592-379552, e-mail: assen@vgorcum.nl
website: <http://www.vangorcum.nl/>

Abonnementen:	Advertenties:
Particulier €40,68	1/1 pagina €545,45
Instellingen €68,19	1/2 pagina €318,18
Studenten €25,00	1/4 pagina €204,55
Los nummer €6,82	inleggen folder €818,18

ISSN 0928-5350 - Niets uit deze uitgave mag worden veele-
voudigd en/of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de uitgever.

SISWO
Instituut voor Maatschappijwetenschappen

N V M C
Nederlandse Vereniging voor Maatschappij-
en Cultuurwetenschappen

Van Gorcum

Nederlands uitgeversverbond
Groep uitgevers voor
vak en wetenschap

Inquisitiedemocratie

Enkele onbeantwoorde vragen¹

J.E. Ellemers

In de onlangs verschenen studie *Verbroken verbindingen : over de politisering van het verleden en de dreiging van een inquisitiedemocratie*² stelt Paul 't Hart de vraag aan de orde hoe 'het verleden' een rol speelt in politiek-bestuurlijke processen. Zijn belangstelling voor dit onderwerp is gewekt omdat hij meent dat in de wereld van het openbaar bestuur het verleden bezig is aan een comeback.

't Hart beschrijft allereerst hoe in de publieke sector het verleden wordt bewaard, bewerkt en vergeten. Hij spreekt

van verbroken verbindingen 'wanneer bepaalde episoden of facetten van het verleden systematisch worden verzwegen, onderdrukt, vervormd, verkeerd geïnterpreteerd of verabsoluteerd' (p. 15). Hij meent dat 'van systematische, evenwichtige en reflectieve verbindingen tussen verleden, heden en toekomst weinig sprake is in de wereld van het openbaar bestuur' (ibid.). Men kan zich afvragen of dit niet meestal het geval is met de verhouding tot het verleden - ook ver buiten de sfeer van het openbaar bestuur.

Vervolgens stelt hij aan de orde hoe collectieve herinnering en geschiedschrijving niet alleen het product zijn

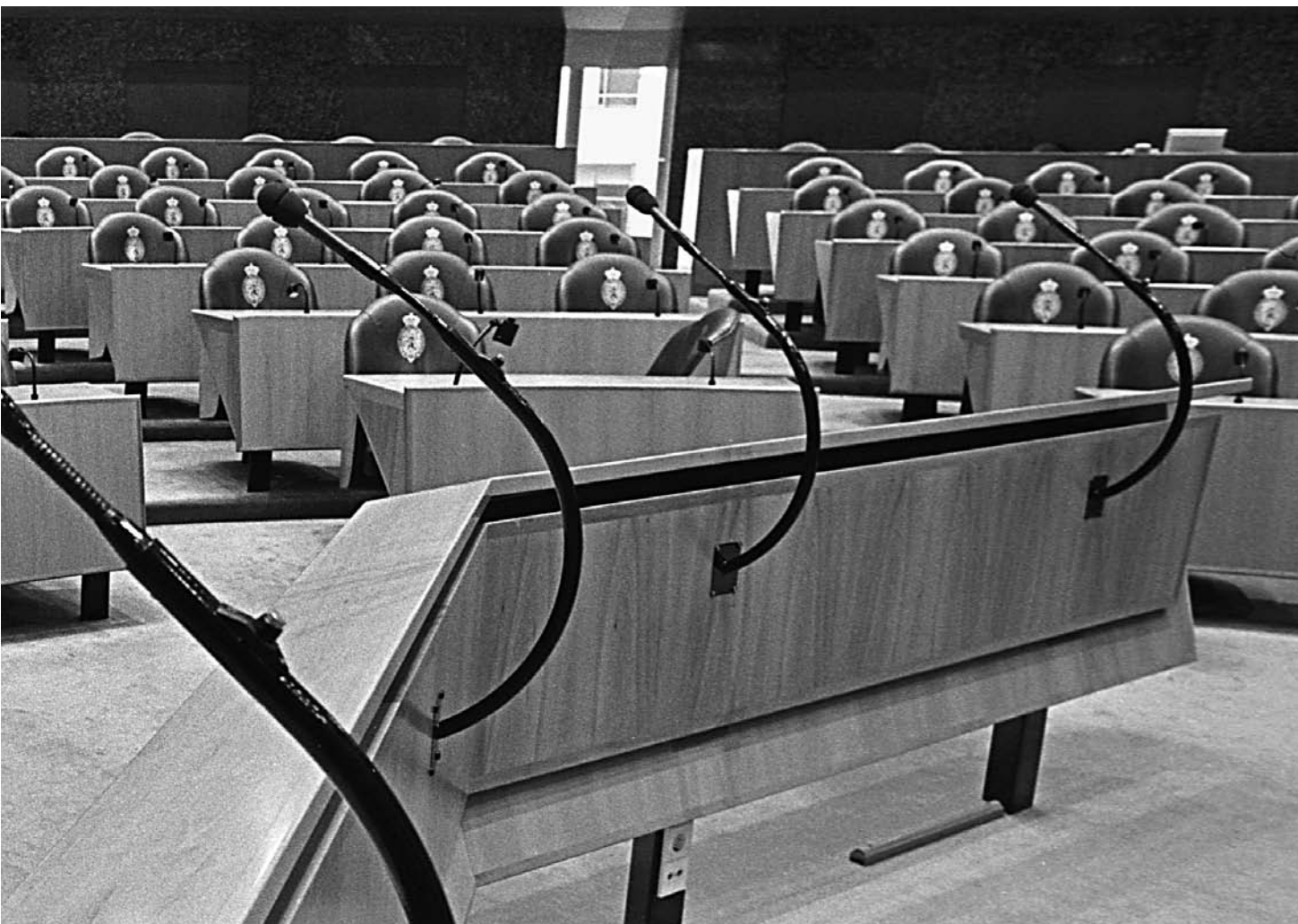

foto Rien van der Leeden

van onze geheugencapaciteit en voorspellend vermogen, maar ook van politieke strijd (p. 41-42). Eerder heeft hij daarover gezegd dat dit paradoxale kanten heeft: 'Politisering is nodig om het verleden te activeren en nieuwe relevantie te verschaffen, maar blijkt tegelijkertijd krachtige defensiemechanismen in werking te zetten die verhinderen dat hedendaagse bestuurders het verleden als kennis- en inspiratiebron gebruiken' (p. 17). Hij presenteert hier allerlei varianten en voorbeelden van en verbindt deze met scherpzinnige en interessante beschouwingen over de rol van het verleden in het openbaar bestuur. Daarmee is het boek vooral een soort 'handleiding' hoe bestuurders

om moeten gaan met het verleden en de 'verbindingen met het verleden' kunnen herstellen in het algemeen. Dit kan worden samengevat met een als motto gebruikt citaat van Machiavelli: 'De minste fouten en de meeste voorspoed vindt men bij degene wiens aanpak in harmonie is met de tijd' (p. 105). Een uitspraak die herinnert aan de definitie van Jan Romein: 'Objectief noem ik die geschiedschrijving en zekerheid geeft derhalve die geschiedschrijving, die in overeenstemming is met de tijdgeest'.³ Dit zijn interessante definities, die wel allerlei vragen oproepen die eerst zouden moeten worden beantwoord. Daar wil ik nu niet op ingaan,

maar mij beperken tot het door 't Hart geïntroduceerde begrip 'inquisitiedemocratie'.

Inquisitiedemocratie?

Hij stelt dat de affairedichtheid van het bestuur de laatste vijftien jaar is toegenomen en verwijst naar onderzoeken, enquêtes en processen. Kennelijk doelt hij vooral op de sinds de jaren tachtig gehouden parlementaire enquêtes. Hiervan zegt hij: 'De politieke verwerking van het verleden dreigt de contouren van een inquisitiedemocratie te krijgen' (p. 67). In deze inquisitiedemocratie 'is het controle-ethos van de waakhonden van de macht op hol geslagen' (ibid.).

Inquisitie is een nogal beladen begrip en heeft als oorspronkelijk betekenis onderzoek van de kerkelijke overheid naar opvattingen en handelingen van 'afvalligen'. Het heeft nog steeds de betekenis van 'ketterjacht' en heeft in ieder geval betrekking op onderzoek *van overheidswege*. Men kan zich afvragen hoe 't Hart het begrip 'inquisitie' in combinatie met democratie precies bedoelt. Want wat hij beschrijft is in feite onderzoek *over* handelingen van de overheid, maar met de connotatie dat het wel een soort 'ketterjacht' is, waar hij niet erg van gecharmeerd lijkt te zijn. Veel belangrijker is natuurlijk de vraag of dit werkelijk zo is en vooral *waarom* dit zo is. Deze vragen blijven echter grotendeels onbeantwoord. Want de rest van het boek is, zoals gezegd, meer een beschrijving van allerlei casuïstiek.

Geen duidelijke hypothesen

Allereerst is er de vraag of er inderdaad méér sprake is van 'inquisitiedemocratie' en een controle-ethos waarbij de waakhonden op hol zijn geslagen. Vervolgens is er de vraag: als dit inderdaad het geval is, hoe komt dat dan? Ten derde kan men met 't Hart de vraag stellen hoe het komt dat slechts een beperkt aantal misstanden uit het verleden (maar kennelijk meer dan vroeger) uitgroeit tot heuse affaires (p. 70). 'Welke partijen en overwegingen bepalen wanneer dat het geval is' (ibid.), zo vraagt 't Hart zich af. Het is hem niet aan te rekenen dat hij op deze vragen niet een twee drie een antwoord heeft. Maar wel dat hij zelfs nauwelijks aangeeft in welke richting hij daarbij denkt - al was het maar in de vorm van hypothesen.

Om met de eerste vraag te beginnen: is er thans meer 'inquisitiedemocratie' dan zeg tien of twintig jaar geleden, of *lijkt* dat maar zo? Inderdaad zijn er sinds de in 1947-1948 gehouden parlementaire enquête naar het regeringsbeleid in de Tweede Wereldoorlog weer voor het eerst parlementaire enquêtes gehouden vanaf de jaren tachtig. Maar in de tussenliggende periode zijn er ook 'affaires' geweest die hebben geleid tot 'onderzoek' en/of het aftreden van bewindslieden of andere hoge functionarissen. Welke 'objectieve' maatstaven zijn er om vast te stellen dat er in dit opzicht sprake zou zijn van een duidelijke toename? Zeker, in het verleden werd veelvuldig getracht 'affaires' in de doofpot te stoppen. Maar is dit tegenwoordig minder het geval en gaat men thans bij mis-

standen vaker over tot 'inquisitie'? En ook: hoe verhoudt dit zich tot de veel besproken cultuur van 'gedogen'?

Ten tweede: als onomstotelijk zou kunnen worden vastgesteld dat er tegenwoordig meer 'inquisitiedemocratie' voorkomt dan x jaar geleden, hoe zou men dat dan moeten verklaren? Is dit vooral een kwestie van meer *aandacht*? 't Hart suggereert dat er thans meer 'mediahypes' zijn dan in het verleden, maar verklaart niet waarom dit zo is. Men zou kunnen zeggen dat de burger 'mondiger' is geworden, er meer journalisten zijn die vinden dat ze zelf 'nieuws' moeten maken en dit ook vaker en op steeds cynischer wijze doen. Bovendien nemen ze hierbij vaak een grote mate van vrijheid en zijn ze steeds meer geneigd 'gelijk' te willen hebben en het laatste woord op te eisen. Dit wordt nog versterkt door de geringe mogelijkheden om onjuiste berichtgeving te corrigeren, laat staan er tegen in beroep te gaan. Wat dat betreft is de 'vijfde macht' - vergeleken met de uitvoerende macht, de wetgevende macht, de rechtsprekende macht en het ambtelijk apparaat - het minst onderworpen aan enige controle. Dit zijn overigens hypothesen die 't Hart niet expliciet stelt.

Ook zou men kunnen stellen dat hedendaagse beleidsprocessen zo complex zijn geworden, dat ze steeds moeilijker zijn te doorgronden en dat het daarom voor journalisten en andere critici meer lonend is om fouten uit het verleden op te sporen. Achteraf is het nu eenmaal meestal makkelijker om vast te stellen dat iets fout is gegaan dan op het ogenblik dat de fout wordt begaan. Verder kan de, eerder genoemde, veranderde 'tijdgeest' een rol spelen. Later denkt men soms anders over bepaalde gebeurtenissen dan op het ogenblik dat ze plaatsvinden. Maar, zoals gezegd, men moet dan wel aangeven wat die veranderingen in de 'tijdgeest' (ongeveer) zijn.

Het zou echter ook kunnen zijn dat er thans *feitelijk* meer politiek-bestuurlijke misstanden zijn, waarvan het ontstaan en de historie de aandacht vragen. Dan moet wel de vraag worden gesteld of dit absoluut of relatief het geval is. Want ook de toename van het 'volume' aan beleid speelt een rol. Zoals is opgemerkt naar aanleiding van de studie van Bovens en 't Hart, *Understanding Policy Fiascoes*, kan men veronderstellen dat wanneer er de afgelopen jaren meer overheidsbeleid is ontwikkeld, de kans op falen van beleid ook meer is toegenomen.⁴ Echter een andere mogelijkheid is dat er thans - meer dan enkele decennia geleden - niet alleen absoluut, maar ook relatief en 'objectief' duidelijk meer sprake is van misstanden in de politiek-bestuurlijke sfeer, waarvan de voorgeschiedenis vragen oproept. In Nederland overheerst nog steeds de gedachte dat bestuurlijke misleiding, fraude, corruptie, het hanteren van de doofpot en andere misstanden veel minder voorkomen dan in andere, vergelijkbare democratieën. Het is een serieuze vraag of dit wel in overeenstemming met de werkelijkheid is, óf dat men er in Nederland meer en beter in slaagt om fiasco's en misstanden toe te dekken. Wanneer dit inderdaad zo is, zou men veeleer de vraag kunnen stellen waarom er nog steeds zo weinig 'inquisitie' is.

Kortom, er zijn tal van redenen te noemen om de these van 't Hart, dat er sprake zou zijn van een toegenomen

men 'inquisitiedemocratie', van kritische kanttekeningen te voorzien. Maar ook als zijn these juist zou blijken te zijn, dan nog blijft de eerder genoemde derde vraag, die 't Hart wel stelt, maar niet beantwoordt: hoe komt het dat nog steeds slechts een beperkt aantal misstanden uit het verleden uitgroeien tot 'heuse affaires'. 'Waarom slaan de waakhonden op sommige signalen van misstanden wel aan en op andere niet?' (p. 59). 't Hart stelt slechts heel algemeen dat er 'verbroken verbindingen' zijn tussen een beleid en het verleden en geeft daar tal van anekdotische voorbeelden van.

Effecten?

In dit verband is misschien wel het meest opvallend dat 't Hart de indruk wekt dat de (in zijn ogen toegenomen) 'inquisitiedemocratie' als een 'dreiging' of zelfs als een soort 'uitwas' moet worden gezien. Dit lijkt mij echter wel zeer 'gouvernementeel' - dit wil zeggen van bovenaf - geredeneerd. Misschien heeft de 'inquisitiedemocratie', zoals 't Hart die beschrijft, bedenkelijke kanten. Misschien ontbreekt het in wat steeds meer is geworden een 'toeschouwersdemocratie' vooralsnog aan adequate tegenkrachten en controlemechanismen.⁵

Een centrale vraag is vooral wat nu de *effecten* zijn van de (veronderstelde) toename van 'inquisitiedemocratie'. Het *lijkt* misschien dat deze aanvankelijk heeft bijgedragen tot een zekere politisering van misstanden die in het verleden hebben plaatsgevonden. Maar behalve tot vage toezeggingen om het in de toekomst 'beter' te doen of tot het verschaffen van compensaties voor in het verleden ondervonden leed, heeft het meestal geen echte politieke gevolgen gehad. Dit was slechts het geval bij de 'affaire Peper'. Dit was nauwelijks het geval bij andere recente en aanvankelijk tot mediaspektakels leidende onderzoeken, zoals de IRT-affaire, de rampen in de Bijlmermeer en Enschede, en eigenlijk ook na de publicatie - zeven jaar na datum - van het rapport van het NIOD over het drama in Srebrenica. Wel traden bij de IRT-affaire en na de publicatie van het rapport over Srebrenica reeds demissionaire of bijna demissionaire ministers af, maar de politieke gevolgen bleven vooralsnog beperkt. Kan men werkelijk zeggen dat 'de sorrydemocratie in Nederland (is) verdampt in de hitte van de georganiseerde commotie over allerlei vermeende bestuurlijke misstanden' (p. 66)? Er is ook ruimte voor de stelling dat zelfs de methoden van de 'inquisitiedemocratie' politiek eigenlijk betrekkelijk 'neutraal' zijn en in wezen slechts een onderdeel vormen van een proces om via een soort tijdelijke 'pseudo-politisering' een kwestie definitief te depolitiseren. Zo gezien is, wat 't Hart aanduidt als 'inquisitiedemocratie', slechts een variant van reeds veel langer bestaande politieke en bestuurlijke praktijken.⁶

Methodologie

Wat zich bij dit alles wrekt is dat er slechts aandacht is voor (vermeende) misstanden die tot 'inquisitie' hebben geleid, zonder dat wordt nagegaan waarom een gebeurtenis die in het verleden heeft plaatsgevonden in het ene

geval achteraf tot 'misstand' wordt benoemd en in het andere geval niet. Dit is natuurlijk geen eenvoudig te beantwoorden vraag in ieder wetenschappelijk onderzoek: waarom vindt in het ene geval wel iets plaats en in een ander geval niet? Maar daar is een methodologie voor: het quasi-experimenteel vergelijken van zoveel mogelijk overeenkomstige gevallen die vooral verschillen met betrekking tot één (de afhankelijke) variabele.

Het valt op dat een vergelijkbare studie van dezelfde auteur - het eerder genoemde *Understanding Policy Fiascoes* - aan hetzelfde manco lijdt. Hierin worden (soms uitvoerige) beschrijvingen gegeven van allerlei beleidsprocessen die (meestal in sterke mate) tot een 'fiasco' hebben geleid. Maar de analyse blijft in de lucht hangen, omdat een antwoord uitblijft *waarom* juist in de beschreven gevallen sprake is geweest van 'fiasco's' en in andere gevallen niet. Op het oog kan het lijken dat de redenen waarom een beleid leidt tot een 'fiasco' of op den duur zelfs tot een 'inquisitie' van enigszins 'toevallige' aard zijn. Misschien is dat ook wel zo, of zijn het maar 'kleine', of op het oog 'bijkomstige' omstandigheden die tot een mislukking leiden. Maar door uitsluitend de aandacht te richten op 'negatieve' gevallen, krijgt men toch geen goed inzicht in de omstandigheden en criteria die ertoe bijdragen waarom een bepaald geval achteraf 'negatief' wordt beoordeeld en nog minder waarom andere gevallen - al of niet ten onrechte - niet dat predikaat krijgen.⁷ Zogenaamde 'case studies' en 'natural histories' van gevallen die anders zijn verlopen dan kon worden verwacht, geven natuurlijk allerlei inzichten. Het is op zichzelf ook legitiem om dergelijke studies te verrichten. Echter *verklaren* waarom deze zo zijn afgelopen kunnen ze niet, zolang ze niet nauwgezet worden vergeleken met gevallen waar de 'afwijking' niet of minder heeft plaats gevonden.

J.E. Ellemers is emeritus hoogleraar sociologie aan de Rijksuniversiteit Groningen.

Noten

1. Met dank aan G.P.A. Braam, H. van Goor en A.P.M. Lucardie.
2. Amsterdam : De Balie, 2001. - ISBN 90 6617 267 3. Zie ook P. 't Hart - De inquisitiedemocratie. - In: *NRC Handelsblad*, 9 februari 2002.
3. J. Romein - Zekerheid en onzekerheid in de geschiedwetenschap. - In: *In opdracht van de tijd*. - [Amsterdam : Querido, 1946]. - p. 34-35.
4. Deze vraag is gesteld door R. van der Veen in *Socialisme en Democratie* 54 (1997) 2 p. 82-84 in zijn bespreking van M. Bovens en P. t Hart - *Understanding Policy Fiascoes* (New Brunswick/London : Transaction Publishers, 1996).
5. De term 'toeschouwersdemocratie' gebruikt J. de Beus in navolging Bernard Manin in zijn oratie *Een primaat van politiek* (Amsterdam : Vossiuspers UvA, 2001), p. 19 vv.
6. Dit is eigenlijk ook de teneur van het door Bovens en 't Hart geredigeerde themanummer over 'De crisis in de opsporing' van *Beleid en Maatschappij* 25 (1998) 5.
7. Zie over deze methodologische problemen bij voorbeeld: P. Mascini - Regelovertredingen, menselijke fouten en industriële rampen. - In: *Sociologische Gids* 48 (2001) 3 p. 253-271.

ISEO: De Toekomst in N

Sara Rubbens

Gematigd optimistisch of uiterst pessimistisch. Zo schetst het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek (ISEO) de toekomst van multicultureel Nederland op een termijn van 15 tot 30 jaar. Gelijktijdig met de viering van het derde lustrum presenteerde het instituut op 16 april jl. in Rotterdam een studie met twee verschillende scenario's voor de toekomst van de multiculturele samenleving in Nederland op de middellange termijn.

Het moment om het rapport uit te brengen leek prachtig gekozen. Op de achtergrond speelden de nationale verkiezingsstrijd, het optreden van Pim Fortuyn en het daaruit voortvloeiende debat rond de toelating van asielzoekers en andere immigranten, en de commotie na de opstootjes bij de pro-Palestinabetoging in Amsterdam. De datum van de bijeenkomst was echter al lang geleden vastgesteld, vertelde prof. dr. Justus Veenman, directeur van het ISEO. Maar volgens hem toch wel gelukkig gekozen, daar het juist op momenten van dergelijke emotionele uitbarstingen niet slecht is om ook een meer afstandelijke, wetenschappelijke kijk op de zaken te kunnen hanteren. In het gepresenteerde onderzoek was ook '11 september' uitgesloten als exogene factor. Volgens sommige aanwezigen een opmerkelijke keuze. De gebeurtenissen in de Verenigde Staten deden zich halverwege het onderzoek voor en het instituut heeft er toen voor gekozen de effecten van deze gebeurtenissen niet mee te nemen in

het onderzoek. 'Wij zien niet in dat 11 september Nederland drastisch zal veranderen', merkte Veenman op. In zijn inleiding benadrukte Veenman dat het om een verkennende, niet om een voorspellende studie gaat. Dat verklaart voor een deel waarom niet met alle recente gebeurtenissen rekening kon worden gehouden. Het legt echter ook een probleem van langetermijnonderzoek bloot, namelijk dat onvoorziene factoren een ongekend grote invloed kunnen hebben op eerder gedefinieerde factoren. Daarmee is bij dergelijke onderzoek altijd de dreiging aanwezig dat het achterhaald wordt door de realiteit.

Uitgangspunten onderzoek

In zijn inleiding gaf Veenman de uitgangspunten van de studie weer, waarvan het belangrijkste element de empirische benadering is. 'Het wordt dus geen science fiction', aldus Veenman. Vermeldenswaard is dat Nederland als analyse-eenheid is gekozen. De studie heeft niet de intentie een verkenning te formuleren voor heel Europa. Gezien de grootte van het onderzoek is dit begrijpelijk, maar het is de vraag of er dan wel genoeg rekening wordt gehouden met de te verwachten toename van Europese inmenging in vraagstukken op het terrein van bijvoorbeeld het vreemdelingenbeleid.

In de studie is uitgegaan van een analysemodel waarbij er een selectie is gemaakt van een geheel van relevante drijvende krachten die op elkaar inwerken en een wis-

Meervoud

*Afshin Ellian en Justus Veenman
foto: Sander Smit*

selwerking hebben met de centraal gestelde factor 'maatschappelijke positie' van zowel allochtone als autochtone Nederlanders. Aan de ene kant worden de exogene factoren als demografische, economische en culturele ontwikkelingen en institutionele veranderingen onderkend. De demografische ontwikkelingen ziet Veenman in de toekomst met name vertaald in een toename van het aandeel en het aantal allochtonen in de samenleving, enerzijds door natuurlijke aanwas en anderzijds door immigratie. 'Tussen 2015 en 2030 zal de helft van de bevolking bestaan uit nieuwe groepen, met name uit Azië', voorspelde hij.

De economische ontwikkelingen zullen zich doorzetten in de vorm van de nieuwe economie. De dienstensector zal zich verder ontwikkelen en er komt nog meer nadruk op de kenniseconomie. Dit zal leiden tot een toenemende vraag naar hoger opgeleiden en een afnemende vraag naar laag opgeleiden. Dit gegeven zal, indien gecombineerd met een recessie, in de toekomst mogelijk leiden tot een overaanbod aan de onderkant van samenleving. Anderzijds is er een tendens die gebaseerd wordt op waarnemingen uit het buitenland, waaruit blijkt dat er door de vergrijzing weer meer banen zullen ontstaan. Veenman gaf het voorbeeld van de gepensioneerde die een tuinman of andere hulp aan huis in dienst neemt. Kijkend naar culturele ontwikkelingen wees Veenman op de trend van toenemende individualisering in de levensloop en een sterke variëteit van levensstijlen. De samenleving zal kenmerken van postmodernisme vertonen, mensen kunnen gaan shoppen in levensstijlen en de klassen zullen ver-

dwijnen. De verwachting is verder dat de secularisering, zowel individueel als die van de samenleving, de rationalisering en de emancipatie zich zullen doorzetten. Als voorbeeld hiervoor nam Veenman het migratiebeleid. Het toelatingsbeleid wordt steeds verscherpt. Er is sprake van een toenemende rationalisering.

Scenario I

Bovengenoemde veronderstellingen gaan allemaal op voor het eerste, door het ISEO gezien als het meest waarschijnlijke scenario. Dit schetst een voor allochtonen relatief positieve ontwikkeling. Wat opleiding betreft is er sprake van een voortgaande opleidingsrace. Nederland bevordert het opleidingsniveau voor zowel allochtonen als autochtonen. Er zal sprake zijn van een lichte inhaalbeweging door de allochtonen. Maar er zal toch een toenemend belang worden gehecht aan onderwijs dat buiten de overheidsinstellingen wordt gegeven en waartoe de allochtonen weinig tot geen toegang zullen krijgen. Onderwijs wordt dan steeds meer betaald door bedrijven en onttrokken aan nationaal beleid en regelgeving. Op het gebied van arbeidsmarkt en inkomenspositie kan er volgens de onderzoekers sprake zijn van een betere inzetbaarheid, maar ook van een oververtegenwoordiging aan de onderkant van de arbeidsmarkt.

Wat de sociaal-culturele positie betreft is de verwachting dat de allochtonen zullen meegaan in de modernisering. De reden die Veenman hiervoor aangaf, is dat de tendens van 'modernisering' een sterke factor is waar elk individu, zowel allochtoon als autochtoon, zich niet tegen kan verzetten. Bovendien bestaat er het inzicht dat meedoen aan de trend van modernisering iets opbrengt, zowel materieel als symbolisch. Een tendens die positief is voor de allochtonen, is dat de symbolische betekenis van de etnische identiteit zal toenemen. Bovendien wordt er een evolutie richting meer interetnisch contact verwacht. Een ander positief element is dat het mogelijk is dat een groep zich zal willen onderscheiden en uit het 'ghetto' zal trekken. Daardoor kan een tendens tot afnemende ruimtelijke concentratie ontstaan.

Scenario II

In het eerste scenario zijn is het ISEO uitgegaan van een aantal veronderstellingen die, gegeven een aantal wijzigingen, anders zouden kunnen uitpakken. Zo kan er op het vlak van de persoonlijke dienstverlening onvoldoende groei plaatsvinden om in de onderste laag van de bevolking te voorzien in de vraag naar arbeidsplaatsen. Daarnaast kan er een digitale tweedeling ontstaan. Op het eerste gezicht lijken allochtonen mee te doen met de digitale ontwikkeling, maar bij nadere beschouwing blijkt dat de eerste en een deel van de volgende generaties niet mee te doen. Ten slotte zou de er ook sprake kunnen zijn van een forse onderwijsachterstand. Als de onderwijsperspectieven niet verbeteren, krijgen de allochtonen waarschijnlijk niet de kans vooruit te komen. Mochten deze veronderstellingen bewaarheid worden, dan rest ons volgens Veenman een uiterst pessimistisch scenario. Op een termijn van 15 tot 30 jaar staat ons dan een

samenleving te wachten waarin een hoge werkeloosheid en een grote uitkeringsafhankelijkheid heerst. Er zal een hoge graad van ruimtelijke concentratie zijn. De allochtone groepen zullen minder meegaan in de modernisering, omdat zij minder deelnemen aan het onderwijs. Er zal minder interetnisch contact plaatsvinden en er zal zelfs sprake zijn van een wederzijdse negatieve beeldvorming. Meer tegenstellingen en conflicten zullen mogelijk het gevolg zijn.

Voorgestelde beleidsinterventies

Volgens Veenman moet er meer nadruk komen op culturele socialisatie in het onderwijs. Daarnaast moet er een verbetering van het tweedekansonderwijs komen. Deze mogelijkheid heeft zijn nut voor de scholing van allochtonen reeds bewezen. In Nederland is er volgens Veenman tot nog toe te weinig aan gedaan: 'hier is veel verloren gegaan'. Tijdens de inburgering in Nederland moet meer nadruk komen op culturele socialisatie. Niet alleen onderwijs in taal is van belang. Mensen moeten culturele en sociale vaardigheden krijgen, waardoor zij een betere aansluiting kunnen krijgen bij het middenveld van de samenleving.

Het ISEO is van mening dat er meer aan ruimtelijke spreiding gedaan zal moeten worden. De Nederlandse samenleving moet oog houden voor etnisch-specifieke 'componenten'. Zolang deze componenten er zijn, is het noodzakelijk specifieke maatregelen te nemen. Een dergelijk beleid is volgens Veenman niet het walhalla, maar het is wel noodzakelijk naast generiek beleid.

Het ISEO pleit bovendien voor een rotatiesysteem ter bevordering van de arbeidsmigratie. Zo stelt Veenman dat mensen bijvoorbeeld twee jaar in Nederland kunnen komen werken en dan terugkeren. Deze aanpak wordt door veel mensen als inhumaan bestempeld, maar volgens Veenman is daar geen sprake van als de regels vooraf duidelijk zijn voor alle partijen.

Debat

Na het verhaal van Veenman volgde een 'debat' dat eigenlijk nooit goed op gang kwam. De aanwezigen stelden geen al te controversiële vragen en er was ook weinig tijd om een goede discussie op gang te laten komen. Marilyn Haimé, Directeur van de Directie Coördinatie Integratie Minderheden op het Ministerie van Binnenlandse Zaken, nam de studie in ontvangst. Zij toonde zich redelijk positief over het rapport, maar stelde wel de volgende retorische vraag: 'De multiculturele samenleving staat voor een belangrijk momentum; wil de samenleving wel multicultureel worden?'

Het ISEO is van mening dat er meer aan ruimtelijke spreiding gedaan zal moeten worden

Mr. Afshin Ellian, docent strafrecht aan de Universiteit van Amsterdam, deed een regelrechte aanval op de basisveronderstelling van het rapport. Hij meent dat de toekomst niet te voorspellen is en dat daar juist de kracht en de zwakte van de samenleving ligt. Ellian stelde voorts dat de derde generatie allochtonen te kampen heeft met een onderwijsachterstand en hij wees hierbij op de verantwoordelijkheid van de politiek. Het grote proletariaat allochtonen kan een potentiële recruiteringsgroep vormen voor fundamentalistische islamitische groeperingen. Hij sprak van 'het bankroet van het multiculturalisme' en riep op tot een grondslagendebat over de vraag wat multiculturalisme is.

Herman Meijer, inmiddels ex-wethouder in Rotterdam, vroeg zich af hoeveel multiculturele gewinning er onder tussen daadwerkelijk is en of er sprake is van echt contact. Volgens hem praten mensen van verschillende afkomst nog te weinig met elkaar en leidt dit ertoe dat nu nog steeds dezelfde discussie wordt gevoerd als tien, twintig jaar geleden. Dit onderling contact is volgens hem het belangrijkste punt waar binnen de Nederlandse samenleving aan gewerkt moet worden. Ook gaf hij aan dat Nederland zich moet realiseren wat het inhoudt om een 'goed' immigratieland te zijn en hoe dit zo goed mogelijk kan worden nagestreefd. Nederland heeft volgens hem een buitengewoon gesloten arbeidsmarkt. Als ons land een goed immigratieland wil zijn, moet de arbeidsmarkt opengemaakt en vervolgens opgehouden worden.

Sara Rubbens is socioloog en redacteur van Facta

De toekomst in meervoud : perspectief op multicultureel Nederland / J. Veenman (ISEO). – Assen : Van Gorcum, 2002. ISBN 90 232 3825 7, prijs €22,50

Springlevend

Willem Trommel

In het NRC-magazine van zaterdag 4 mei jl. deed Gerard van Westerloo verslag van zijn rondgang langs een groot aantal toonaangevende politicologen in ons land. Het werd een in velerlei opzichten schokkend relaas, met als centrale conclusie: Nederland is geen democratie meer. Twee dagen later volgde de moord op Pim Fortuyn. Op straat joelde een woedende menigte in minder deftige taal wat de hooggeleerden eerder hadden beweerd: Nederland is geen democratie meer. Zou het dan werkelijk?

De reportage van Van Westerloo heb ik met stijgende verbazing gelezen. Hoe kan het dat zo'n uitgelezen gezelschap zo rommelig redeneert! Een paar staaltjes. Hans Daudt, de éminence grise van de politieke wetenschappen, stelt vast dat in het parlement alleen nog maar zelfzuchtige baantjesjagers zitten die door handjeklap van regenten in het zadel zijn geholpen. Het empirisch bewijs ontleent hij aan een in zijn ogen sterk onderschatte onderzoeksmethode, die van de borreltafelpraat. Het staat er echt. Aan de bestuurskundige Frissen valt al helemaal geen touw vast te knopen. Hij hekelt de mythe dat politici het land besturen: 'Dit land bestuurt vooral zichzelf. Wel, dat lijkt mij een uiterst democratische gang van zaken. Of vindt Frissen van niet en wil hij het politieke primaat terug? Nee dat ook niet, want 'wie het politieke primaat wil heroveren, is het kwijt'. Een verbluffende eye-opener.

Laat ik een poging doen de hooggeleerde analyse wat systematischer tegen het licht te houden. Dan is er eerst het alsmat terugkerende regentenargument. Daarover kunnen we kort zijn. Het is een onzinnig argument. Je kunt toch moeilijk volhouden dat de democratie in verval is geraakt omdat we onze commissarissen van de koningin niet rechtstreeks kiezen. Dat is immers al heel lang zo en bovendien, waar gaat het over. Waarschijnlijk wordt iets anders bedoeld. Waarschijnlijk ergeren de wetenschappers zich aan de regenteske en hautaine stijl die de paarse bestuurserlite zich in de afgelopen jaren heeft aangemeten. Wel, daar zit wat in, maar zulke politici kunnen in ons land gewoon naar huis worden gestuurd. Zie de recente verkiezingsuitslag.

Een tweede argument zinspeelt op het einde van de politieke partij als voertuig van de democratie. Politieke partijen zouden niet langer een sprankelende ideologie kunnen formuleren die de harten van mensen sneller doet kloppen. Hoogstens fungeren ze nog als een headhuntersbureau voor beroepspolitici. Burgers wenden zich daarom af van de partijen en worden zwevende kiezers. Ook hier zit wel wat in, maar wat zegt het over de democratie? Was het niet juist een democratisch ideaal dat burgers loskomen van hun traditionele stemgedrag? Kritische, vrij zwevende kiezers horen bij een ontzuilde en geïndividualiseerde samenleving. Als deze kiezers behoefte hebben aan

partijen die wel een wenkend toekomstperspectief aanreiken, in plaats van een dor en droog bestuurlijk praatje, dan zullen die er vroeg of laat komen. Zie opnieuw de recente verkiezingsuitslag.

Kortom, het hooggeleerde gezelschap lijkt het gedrag van een bepaalde generatie politici te verwarren met het politieke systeem zelf. Ik heb in het NRC-stuk maar één argument kunnen vinden dat wel op het systeem betrekking heeft. Dit argument gaat over de vermeende onmacht van de politiek. Het nationale parlement zou er steeds vaker voor spek en bonen bij zitten. Besluiten die er werkelijk toe doen, worden ofwel op Europees niveau genomen, ofwel in organisaties die op afstand van de staat opereren: geprivatiseerde bedrijven, onderhandelingsnetwerken en zelfstandige bestuursorganen.

De redenering van bestuursfilosofen als In't Veld en Hajer is nu dat deze verplaatsing van de politieke macht moet worden gevolgd door een verplaatsing van de democratie. Als niet de politiek maar de geprivatiseerde NS het mobiliteitsbeleid maakt, dan moet er maar een soort reizigersparlement worden gekozen, waarin burgers het bedrijf rechtstreeks op wanprestaties kunnen aanspreken. En als de controle op de macht effectiever door de Rekenkamer dan door het parlement wordt uitgeoefend, dan ligt het voor de hand om het bestuur van dat orgaan via algemene verkiezingen samen te stellen.

Het lijkt logisch, maar ik snap niet waarom kundige wetenschappers de verplaatsing van de macht zo kritiekloos aanvaarden. De privatisering van de NS is op een chaos uitgelopen. De verzelfstandiging van de arbeidsbemiddeling heeft geleid tot grootscheepse fraude met subsidiegelden. En met de naleving van milieuwetten wordt in modieuze onderhandelingsnetwerken een loopje genomen. Kortom, op allerlei manieren heeft de overheid haar verantwoordelijkheden verkwanseld en nu het misloopt, mag de burger proberen om in een soort rechtstreekse democratie alsnog waar voor z'n belastinggeld af te dwingen. Ik word al moe als ik eraan denk.

Ons probleem is niet zozeer een democratisch tekort, maar een gebrek aan politieke beheersing en daadkracht. Het lijkt me dat politieke wetenschappers zich vooral daarover zouden moeten buigen. Zijn al die bestuurlijke hervormingen van de laatste jaren wel zo verstandig geweest? Dat valt te betwijfelen en steeds meer burgers doen dat ook. Zij willen hierover een politiek debat, in het parlement. Gelukkig kan dat in Nederland. Want Pim mag dan dood zijn, de democratie is springlevend en heeft zojuist een politieke elite tot de orde geroepen die onder het mom van een complexe netwerksamenleving haar verantwoordelijkheden al te lang had afgewenteld.

VN-missie mislukt

De geschiedenis van het Cambodja-tribunaal

In de vroege ochtend van 7 januari 1979 trokken Vietnamese troepen de Cambodjaanse hoofdstad Phnom Penh binnen. Na een bliksemoorlog van enkele weken maakten ze een einde aan het 'Democratisch Kampuchea' van Pol Pot, dat in een kleine vier jaar aan zo'n twee miljoen mensen het leven had gekost. De stad was geheel verlaten. Vier jaar eerder waren alle burgers naar het platteland gedeporteerd, om in agrarische communes de wereldgeschiedenis opnieuw vanaf het 'Jaar Nul' te laten beginnen, maar dan zonder 'feodalisme' en 'imperialisme'. Alleen de hoogste leiding van de Rode Khmer, het mysterieuze 'Angkar' ('De Organisatie'), verbleef die jaren nog in de spookstad, maar was nu ook overhaast vertrokken. Die ochtend deden de oprukkende Vietnamese troepen in een buitenwijk van Phnom Penh een macabere vondst. In een oud schoolgebouw troffen ze tientallen doorgemartelde Cambodjanen aan, vastgeketend aan de muren of op bedspiralen. Sommigen waren zo verminkt dat ze nauwelijks nog als mens te herkennen waren. Bij een paar mensen was de huid van het gezicht of de scalp weggesneden. Een

man lag op de grond met een stoelpoot door zijn hoofd. Van alle slachtoffers waren wel armen, benen, ribben of vingers gebroken. De overhaast gevluchtte Rode Khmer hadden nog wel de tijd genomen om al hun gevangenen dood te martelen.

Misdaden tegen de menselijkheid

In het *Museum of Genocide*, dat nu in dit voormalige martelcentrum Tuol Sleng is gevestigd, hangt nog altijd iets van de sfeer die de Vietnamese soldaten die ochtend moeten hebben gevoeld. In de klaslokalen staan nog dezelfde bedden en martelwerktuigen. Grote foto's aan de muur tonen hoe de slachtoffers er destijds werden aange troffen. Op het schoolplein staat het oude schommelrek waaraan mensen met de handen op de rug gebonden werden opgehesen om langzaam te sterven, bungelend aan hun gebroken armen. In de aula hangen duizenden foto's van de vermeende 'bourgeois-revolutionairen' en

Martijn Wit

Terwijl het Joegoslavië-tribunaal met het proces tegen Milosevic zijn *finest hour* beleeft, zijn de voorbereidingen voor het Cambodja-tribunaal een pijnlijke dood gestorven. Wat ging er mis met de Verenigde Naties in Cambodja?

'revisionisten' - sommigen kinderen nog. De archief-mappen met 'bekenntnissen' voltooien het beeld van de absurde moordpartij. De bekentenis voor de CIA te werken was zelden voldoende: men was tegelijk een spion van de KGB, van Vietnam, van Joegoslavië, enzovoort. Wie een woord Engels sprak was een 'handlanger van het monopolistische grootkapitaal'. Wie een kom rijst jatte was een 'contra-revolutionair'. Tegen het einde van het regime was de paranoia tot zulke grote hoogten gestegen dat ook de hoogste leiding van de Rode Khmer van subversieve elementen 'gezuiverd' werd. Elke ondervrager in het martelcentrum kon zelf ook weer op ieder moment 'ontmaskerd' worden, en door zijn voormalige collega's worden doodgemarteld.

In dit *Museum of Genocide* hing tot voor kort ook de beroemdste 'landkaart' van Cambodja, die gemaakt was van tientallen schedels van slachtoffers van de Rode Khmer. Afgelopen maart werd deze enorme constructie ontmanteld, begeleid door gebeden van boeddhistische monniken, teneinde de geesten na bijna vijfentwintig jaar

hun welverdiende rust te gunnen. Het moment waarop dit gebeurde gaf dit ritueel een wel erg wrange symboliek: kort daarvoor hadden de Verenigde Naties na lange onderhandelingen hun medewerking aan de oprichting van een Cambodja-tribunaal beëindigd. Dit is niet alleen een drama voor de Cambodjaanse bevolking, maar ook een enorme tegenslag voor de Verenigde Naties, juist op het moment dat met de successen van het Joegoslavië-tribunaal het ideaal van de internationale rechtsorde dichterbij lijkt dan ooit.

Volgens Hans Corell, het hoofd van de juridische afdeling van de Verenigde Naties, waren de 'onafhankelijkheid, objectiviteit en onpartijdigheid die een VN-gerechtshof moet hebben niet gegarandeerd'. De Cambodjaanse premier Hun Sen kondigde aan dat er hoe dan ook toch een tribunaal zou komen, desnoods zonder de VN. Hij waarschuwde dat de VN niet 'de fouten uit het verleden moest herhalen', verwijzend naar de vele misstappen van de Verenigde Naties in Cambodja. Maar het lijkt erop dat de terugtrekking uit het tribunaal misschien wel de eerste

Wie nu aan een Cambodjaan vraagt wat de VN-missie het land heeft gebracht, krijgt als antwoord: 'aids'.

goede stap is die de VN in Cambodja hebben gezet. Zonder de Verenigde Naties wordt het tribunaal een schijnproces, zoveel is zeker. Maar beter een schijnproces zonder de VN, dan een schijnproces onder auspiciën van de VN. In ieder geval komt hiermee een roemloos einde aan de interventie van de Verenigde Naties in Cambodja, die tien jaar geleden met enige overmoed van start ging.

Peace-building

Nog op dezelfde dag dat de Vietnamese troepen Phnom Penh waren binnengetrokken, werd een nieuwe Cambodjaanse regering geïnstalleerd. Hoewel dit het einde betekende van een ongekende massamoord, meenden de Verenigde Naties dat er sprake was van 'Vietnamese agressie' en weigerden de nieuwe regering te erkennen. In plaats daarvan mocht een 'regering in ballingschap' de Cambodjaanse zetel in de Algemene Vergadering innemen. Deze bestond uit drie guerilla-groeperingen: de FUNCINPEC van de Cambodjaanse koning Sihanouk en diens zoon Ranariddh, de KPNLF van de boeddhistische oud-premier Son Sann, en de Rode Khmer - nog steeds onder leiding van Pol Pot. Tezamen leverden ze strijd tegen de Vietnamese troepen, gefinancierd met buitenlandse hulp en de handel in hardhout en kunstschaten. In 1988 trokken de Vietnamese troepen zich uiteindelijk terug uit Cambodja. De bezetting van het land werd te duur: 'Cambodja dreigde Vietnam's Vietnam te worden', zoals *Foreign Affairs* schreef. De door Vietnam geïnstalleerde regeringsleider en voormalig Rode Khmer-officier Hun Sen hield evenwel de macht in handen.

Aan het eind van de Koude Oorlog begonnen de Verenigde Naties zich te herbezinnen over hun rol in de 'nieuwe wereldorde', waarbij gezocht werd naar een actieve rol in de oplossing van conflicten. In plaats van *peacekeeping* volgens hoofdstuk zes van het VN-Handvest, en *peace-enforcing* volgens hoofdstuk zeven, kwamen de VN nu met het idee van *peace-building*, dat niet in het Handvest is vastgelegd maar ook wel bekend staat als 'hoofdstuk zes-en-een-half'. In plaats van conflicten te 'bevriezen' of meteen militair in te grijpen, zouden de Verenigde Naties moeten meehelpen aan de geleidelijke oplossing van een conflict. Cambodja werd het eerste land waar deze nieuwe vorm van VN-interventie werd toegepast. De onderhandelingen hierover verliepen uiterst moeizaam: zowel de regering van Hun Sen als de Rode Khmer werkten tegen, angstig hun territoriale en economische macht te verliezen. Na lang gesteggel en grote buitenlandse druk bereikten de verschillende partijen in oktober 1991 uiteindelijk toch een akkoord over de toekomst van het land. Deze 'Akkoorden

van Parijs' voorzagen in een overgangsregering van de VN dat de verschillende facties zou ontwapenen en verkiezingen zou organiseren. Deze *United Nations Transitional Authority in Cambodia* (UNTAC) werd op 15 maart 1992 geïnstalleerd en bestond uit zesduizend burgers en zestien duizend militairen, waaronder een bataljon Nederlandse blauwhelmen.

Bizar

De UNTAC werd de meest ambitieuze operatie in de geschiedenis van de volkerenorganisatie: nog nooit hadden de Verenigde Naties het bestuur van een heel land overgenomen. De interventie verliep uiterst moeizaam. De problemen begonnen al met de eerste doelstelling van de operatie: de ontwapening van de strijdende facties. De Rode Khmer weigerde de wapens in te leveren, maar begon juist voor de komst van de UNTAC aan een groot militair offensief. Vervolgens weigerde ook het regeringsleger aan de ontwapening mee te doen. Ondanks het mislukte ontwapeningsprogramma besloten de VN toch verkiezingen te organiseren. Al snel trok de Rode Khmer zich uit de verkiezingen terug en begon een terreurcampagne. Ook de regeringspartij van Hun Sen schuwde het politieke geweld niet, en voerde een bloedige verkiezingsstrijd waarbij honderden doden vielen.

De verkiezingen werden uiteindelijk gewonnen door prins Ranariddh van de FUNCINPEC, maar daarmee was de democratie in Cambodja nog niet veiliggesteld. De verliezer Hun Sen dreigde met een coup als zijn rivaal aan de macht zou komen - hij had immers het niet-ontwapende regeringsleger nog achter zich. In het nauw gedreven door deze dreiging sloten de Verenigde Naties een bizar compromis waarbij de democratisch gekozen Ranariddh 'eerste premier' werd, en de met een coup dreigende verliezer Hun Sen 'tweede premier'. Maar het feit dat Hun Sen dit kon afdwingen maakt al duidelijk dat de werkelijke macht bij hem en zijn leger lag. Ranariddh kon weinig anders doen dan ook zijn eigen leger uit te breiden om op gelijke voet met zijn co-premier te blijven. Zo ontstond tussen de twee premiers een wapenwedloop, gefinancierd met internationale hulpfondsen en smokkelwaar. Ook overgelopen soldaten van de Rode Khmer werden in de rivaliserende 'regeringslegers' opgenomen. Deze onmogelijke situatie barstte toen in juli 1997 tweede premier Hun Sen alsnog een staatsgreep pleegde. Hij verjoeg Ranariddh en trok alle macht naar zich toe. Hun Sen was weer alleenheerser van Cambodja, maar nu met erkenning en financiering van de Verenigde Naties en de internationale gemeenschap. De UNTAC-missie had gefaald.

Aids

Wie nu aan een Cambodjaan vraagt wat de VN-missie het land heeft gebracht, krijgt als antwoord: 'aids'. Dit mag wat overdreven lijken, maar deskundigen zijn het erover eens dat het aantal aids-patiënten sinds de UNTAC-missie explosief is gestegen. Al voor het begin van de missie werd gewaarschuwd voor de komst van VN-soldaten uit Afrikaanse landen met een hoge kans op hiv-besmetting.

De in Cambodja werkzame Zwitserse kinderarts Beate Richner drong er bij de VN-top op aan om soldaten op hiv te laten testen, maar de speciale VN-gezant voor Cambodja Yasushi Akashi wees dat idee van de hand omdat dat 'discriminatie van hiv-positieve soldaten' zou zijn. Pas een half jaar na het begin van de operatie waarschuwde de VN-top dat de soldaten in hun vrije uurtjes beter een condoom konden gebruiken, maar Akashi erkende zelf al dat die waarschuwing weinig effect zou hebben. *'Boys will be boys'* - zo luidde het bondige oordeel over dit probleem van de top-diplomaat die vooral bekend werd om zijn blunders als speciale gezant voor Joegoslavië, maar die eerder in Cambodja ook niet betrappt kon worden op veel tactisch inzicht. Ondertussen komen er in het land dat in 1991 nog nagenoeg vrij was van het virus nu elke dag tweehonderd nieuwe hiv-infecties bij. De UNTAC-missie was in alle opzichten een *'model failure'*, om met Nate Thayer te spreken - de Cambodja-deskundige en journalist van de *Far Eastern Economic Review* die Pol Pot vlak voor diens dood wist te interviewen. De duurste en meest ambitieuze VN-operatie ooit heeft het land weinig goeds gebracht. Cambodja is straat-arm, gewelddadig, corrupt, en de aids-epidemie neemt Afrikaanse vormen aan. Daarnaast kampt iedere Cambodjaan nog met de trauma's van het Pol Pot-regime. Misschien is het meest wrange nog wel dat de leiders van de Rode Khmer nooit voor hun misdaden zijn gestraft, maar in plaats daarvan rustig en welvarend van hun oude dag kunnen genieten.

Straffeloos

De officiële aanleiding voor de coup van Hun Sen in 1997 was dat Ranariddh had onderhandeld met de Rode Khmer, maar Hun Sen deed zelf ondertussen niet anders. In 1996 was met instemming van Hun Sen en Ranariddh al gratie verleend aan Ieng Sary, 'Broeder nummer Drie' en minister van Buitenlandse Zaken tijdens het Rode Khmer-regime, die als zwager en rechterhand van Pol Pot een van de direct verantwoordelijken is voor de massamoord. Na de coup tegen Ranariddh verlieten nog eens duizenden leiders en soldaten van de Rode Khmer de jungle om in ruil voor straffeloosheid te worden opgenomen in het regeringsleger en het staatsapparaat. In 1998 liepen de twee grootste leiders over: Khieu Sampan, die samen met Ieng Sary en Pol Pot in Parijs studeerde en tijdens het bewind van de Rode Khmer president was van 'Democratisch Kampuchea', en Nuon Chea, de 'Broeder nummer Twee' in de hiërarchie en verantwoordelijk voor de partijorganisatie en 'opvoeding'. De open armen waarmee deze twee kopstukken van de Rode Khmer in Phnom Penh werden ontvangen, waren een klap in het gezicht van de Cambodjaanse bevolking. Eerder had Hun Sen nog sarcastisch laten weten dat Khieu Sampan 'meer dan welkom' was in Phnom Penh: 'Hij mag zelf uitkiezen in welke gevangenis hij gaat zitten.' Nu het zover was gingen Sampan en Chea niet naar het gevang, maar gingen ze op kosten van de regering een luxe vakantie vieren in de badplaats Sihanoukville. Toevalligerwijs had de directeur van het documentatie-centrum van de genocide Youk Chang op datzelfde moment een kamer geboekt in een hotel in Sihanoukville, maar

bij de receptie kreeg hij te horen dat zijn kamer was bezet door 'vip-gasten'. 'Ik kwam erachter dat het de twee leiders van de Rode Khmer waren die in het hotel zaten, terwijl ze eigenlijk terecht hadden moeten staan', aldus Chang tegen de BBC. 'Broeder nummer Een' Pol Pot was ondertussen in zijn eigen huis al overleden aan een hartaanval.

Te laat

In juni 1997, een maand voor de coup van Hun Sen, had de regering van Cambodja nog aan de Verenigde Naties gevraagd om een internationaal tribunaal op te richten om de leiders van de Rode Khmer te berechten. In 1998 werd na onderzoek van juridisch deskundigen besloten inderdaad een speciaal tribunaal voor de Rode Khmer-leiders op te richten. De Verenigde Naties en de Cambodjaanse regering werden het echter nooit eens over de voorwaarden van het tribunaal. De Verenigde Naties wilden een tribunaal in het buitenland, met niet-Cambodjaanse juristen en gevoerd volgens het internationale recht. Hun Sen stond op een tribunaal in Cambodja, met voornamelijk Cambodjaanse rechters en gevoerd volgens het Cambodjaanse recht. Vorig jaar leken de partijen elkaar zover genaderd te zijn dat het tribunaal er daadwerkelijk zou komen. De Verenigde Naties hadden hiervoor al een groot aantal concessies gedaan: het tribunaal zou in Phnom Penh plaatsvinden en merendeels uit Cambodjaanse rechters bestaan. Maar ook na die concessies probeerde Hun Sen steeds weer wijzigingen aan te brengen in het wetsvoorstel teneinde het internationale karakter van het tribunaal te verkleinen, met als consequentie de recente terugtrekking van de VN uit de onderhandelingen.

De enige twee Cambodjanen die momenteel vastzitten in afwachting van een proces zijn de eenbenige oud-officier Ta Mok alias 'De Slager', en het voormalige hoofd van het martelcentrum Tuol Sleng, Chang Chek Ieu oftewel 'kameeraad Deuch'. Beiden blonken ten tijde van 'Democratisch Kampuchea' uit door hun wreedheid: Ta Mok dankt zijn bijnaam aan de 'zuiveringen' die hij als officier uitvoerde binnen de Rode Khmer-gelederen, en 'Deuch' was het hoofd van het martelcentrum Tuol Sleng. Het zijn geen kleine jongens, maar het zijn ook niet de hoofdverantwoordelijken zoals Ieng Sary en Nuon Chea, die nu vrij rondlopen en hoge functies binnen de overheid hebben. Het lijkt er alleszins op dat ze moeten dienen als zondebok om de aandacht van de hoofdschuldigen af te leiden. Voor werkelijke berechting van de Rode Khmer-leiders lijkt het onderhand simpelweg te laat, zo bleek nogmaals toen onlangs weer een van de mogelijke verdachten van ouderdom stierf. Het was de 68-jarige Ke Pauk, die als commandant in Oost-Cambodja de slachting onder etnische Vietnamezen leidde. Ook Ke Pauk was in 1998 overgelopen naar Hun Sen, en had sindsdien een goede baan als adviseur van het ministerie van Defensie.

Martijn Wit is politicoloog en freelance journalist

Globalisering en lokalisering in het voetbal of de onweerstaanbare opkomst van Brabos United

Liesbet van Zoonen

Hoogleraar Gender en Multimedia, Universiteit Maastricht

Hoofddocent Media Studies, Universiteit van Amsterdam

foto: Carla Schoo

Voetballend Limburg hield de afgelopen maanden de adem in. De al jaren bestaande fusieplannen tussen Roda, Fortuna en MVV leken in april eindelijk serieus gestalte te krijgen. De voorzitters waren het met elkaar eens, DSM diende zich aan als grote sponsor en Provinciale Staten hadden eveneens interesse in FC Limburg. Het zou niet voor het eerst geweest zijn dat de zuidelijke regio het voortouw nam in het voetbal. De stand in de eredivisie doet het niet vermoeden, maar het betaald voetbal in Nederland begon ooit in Limburg. Bouwondernemer Egidius Joosten richtte in 1954 met Fortuna de eerste profclub op. Na een kort en kansloos achterhoedegevecht moest de KNVB de betaalde clubs erkennen. In het buitenland spelende profs mochten terugkeren, hun verbanning uit het Nederlands

elftal werd opgeheven, Oranje vond weer aansluiting bij de Europese top.

De oprichting van FC Limburg had voor een vergelijkbare doorbraak in de huidige voetbalcrisis kunnen zorgen. Hoge spelerssalarissen, teruglopende interesse van (shirt)sponsors, tegenvallende televisie-inkomsten en - in sommige gevallen - financieel en bestuurlijk wanbeheer hebben de meeste betaaldvoetbalorganisaties in grote problemen gebracht. De financiële en technische afstand tussen Ajax, Feyenoord en PSV met hun internationale uitstraling en ambities, en de rest van de clubs wordt steeds groter. In andere Europese landen is er een vergelijkbare kloof tussen de internationaal georiënteerde top en de nationale competitie. Een Euro- of Superliga doemt regelmatig aan de horizon op, tot genoegen van landelijke topclubs en afgrij-

zen van regionale middenmoters. Toch kan een internationale competitie van topclubs ook voor de kleinere clubs grote voordelen hebben. Elke globalisering- of internationaliseringstendens heeft immers zijn tegenkracht in de versterking van lokale of regionale banden. Popmuziek laat dat zien: tegenover een beperkt aantal internationale superstars zijn de laatste jaren talloze regionale bands komen te staan. De Kast uit Friesland, Skik uit Drente, Bløf uit Zeeland, Rowan Hèze uit Limburg en - al veel langer - Normaal uit de Achterhoek zijn in en buiten hun regio populair en hebben voor een belangrijke vernieuwing in de Nederlandse muzieksector gezorgd. Globalisering en lokalisering gaan hand in hand en het voetbal vormt op die regel geen uitzondering.

In Manchester speelt bijvoorbeeld naast multinational Manchester United ook het lokale Manchester City. Heel Engeland beschouwt de City-supporters als authentieke voetballiefhebbers die zich niet laten ontmoedigen door verlies of degradatie en hun club in voor- en tegenspoed steunen. United-supporters daarentegen hebben het stempel van modieuze meelopers die, slechts aangetrokken door het succes of het sexy imago van David Beckham, verdwenen zijn bij de eerste de beste tegenslag. Hun clubliefde krijgt uitsluitend vorm in de aanschaf van dure merchandise. De City-aanhanger daarentegen offert zijn gemoedsrust en goede humeur. City claimt de enige echte lokale club te zijn; het stadion ligt binnen de stadsgrenzen. United met zijn internationale elftal en aanhang heeft in de ogen van de tegenstanders geen lokale wortels; Old Trafford ligt in een buitenwijk.

City en United zijn de prototypes van het hedendaagse voetbal: lokaal gewortelde clubs die het 'authentieke' voetbal nog in huis lijken te hebben, en (inter)nationale topclubs die als commerciële entertainmentbedrijven het 'product' voetbal in de markt zetten. De verschillen zijn feitelijk niet zo groot: ook bij United gaat het allereerst om voetbal en ook City wordt zakelijk geleid. Juist regionale clubs kunnen echter het breed gedeelde gevoel dat het 'echte' voetbal verdwijnt in

de commerciële en internationale transformaties van de topclubs, ten eigen voordele uitbuiten. Niet voor niets is Heerenveen in de laatste tien jaar ieders favoriete nummer twee geworden. Heerenveen kapitaliseert consistent en continu op een authentiek, Fries imago; het stadion is naar de lokale held Abe Lenstra genoemd in plaats van naar een internationale sponsor; trainer en voorzitter zijn geboren Friezen; de Friese vlag siert het shirt, het Friese volkslied klinkt voor elke thuiswedstrijd en zelfs de buitenlandse spelers zijn naar Fries voorbeeld gekozen: stoere nuchtere Scandinaviërs die naar men zegt goed in de Friese cultuur passen. Gezien de landelijke populariteit van Heerenveen resoneert een dergelijke oorspronkelijke uitstraling tot ver buiten de regio.

Ook al is 'authenticiteit' een kunstmatig begrip, voor lokale en regionale clubs biedt het de sleutel tot overleving. Hoe groter, duurder en internationaler de topclubs worden, des te meer zal een behoefte ontstaan aan nabij, tastbaar en kleinschalig voetbal dat doet denken aan het voetbal en de sfeer van 'vroeger'. Paradoxaal genoeg, zullen alleen grote professioneel geleide clubs aan die behoefte tegemoet kunnen komen. Kleine, door vrijwilligers gerunde lokale clubs blijken immers bedrijfsmatig nauwelijks meer in de lucht te houden. Zelfs Heerenveen denkt wel eens over een noordelijke combinatie met Cambuur en Groningen, al gaat dat (nog?) niet zover als de plannen van MVV, Fortuna en Roda met FC Limburg. Dat laatste initiatief is gestrand en daarmee hebben de zuidelijke clubs hun eigen levenskansen in gevaar gebracht en de gelegenheid verspeeld om opnieuw de loop van het Nederlandse voetbal te bepalen. Nu is het wachten op een combinatie van clubs uit het propvolle Noord Brabant in Brabos United, een versmelting van Volendam, AZ en Telstar in FC Boven'tIJ of een samenwerking tussen clubs uit Drente en Overijssel in VV De Hunebedden. Want als de *global culture* van de mondiale consumptiemaatschappij het internationale voetbal opslokt, is de opkomst van de regio's onvermijdelijk.

De pret en kwel van de

Femke Molenaar

Het is ook nooit goed. In de jaren tachtig klaagden jong en oud over de torenhoge werkloosheid. Is die eindelijk opgelost, ontstaan er weer allerlei andere problemen. Momenteel vragen bedrijven een welhaast onmenselijke inzet en flexibiliteit van hoger opgeleiden, terwijl oudere en laag opgeleide werknemers steeds moeilijker aan de slag komen. Ondertussen vindt een cultuuromslag plaats: Nederlanders lijken steeds meer geïnteresseerd in een uitgebalanceerd leven. Een goede baan alleen is niet meer zaligmakend. Kortom: de arbeidsmarkt blijft een bron van spanning in ons bestaan.

Hoe moeten we ons werkende leven indelen in een tijd van technologische vernieuwingen, individualisering

en internationale concurrentiedruk? Een denktank van SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen boog zich over deze ingewikkelde vraag en kwam met een arbeidsmanifest en het overkoepelende begrip 'ontspannen arbeidsstelsel'.

'Recht tegenover een ontspannen arbeidsbestel staat een gespannen, ofwel gulzig arbeidsbestel,' legt Jacques van Hoof (lid van de denktank, en hoogleraar in Leiden en Nijmegen) uit. 'Dat laatste systeem heeft de neiging mensen op te slokken. Goedschiks of kwaadschiks wordt van de werknemers verwacht dat ze zoveel mogelijk uren draaien. Er zijn bovendien strenge selectieprocedures. En dat terwijl we tegenwoordig heel wat meer op onze agenda hebben staan dan werk alleen.'

De kern van het manifest (dat in totaal uit tien punten

Alex Pardon

Lekker ontspannen naar je werk en genoeg tijd over voor leuke dingen. Dat willen we allemaal. Maar op de grillige arbeidsmarkt komt de één met geen mogelijkheid aan de slag terwijl de ander zich van pure stress de WAO inwerkt. Wie weet een oplossing? De SISWO-denktank deed een gooi. Over veranderende levensloopperspectieven en de pret en kwel superververzekering.

e arbeid

bestaat) zit hem volgens Van Hoof in drie principes: 'Ten eerste plaatsen we de arbeidsparticipatie in het kader van het gehele levensloopperspectief. Op dit moment is er een grote druk op de werknemers tussen hun vijftiende en zestigste levensjaar: het zogenaamde "spitsuur van het leven". Wij denken aan een soepeler overgang tussen allerlei activiteiten, zoals bijvoorbeeld nu al door middel van verlofregelingen plaatsvindt. Maar we denken ook aan flexibeler tijdsarrangementen en een geleidelijker overgang van het werkende leven naar de gepensioneerde fase.'

'Ten tweede moet er evenwicht zijn tussen de werkdruk en de kwaliteit van arbeid. Dit betekent onder andere dat een werkgever zijn werknemers gezond en duurzaam moet inzetten. Hij moet dus zorgdragen voor opleidings-

mogelijkheden, preventie van ziekten e.d. Het derde punt gaat over de verbreding van het begrip arbeid. Dat gaat natuurlijk over zaken als vrijwilligerswerk en zorgplicht. Aan wie laten we bepaalde zorgtaken over? Als denktank zijn wij niet voor een sociale dienstplicht voor jongeren, maar eerder voor verbreding van betaalde taken in de zorgsector.'

Hoewel de SISWO-denktank hiermee op het eerste gezicht geen revolutionaire vernieuwingen in arbeidsland predikt, is het volgens mede-auteur Paul de Beer (stafmedewerker bij de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid) wel degelijk opmerkelijk: 'Maximale arbeidsparticipatie is niet meer de hoofddoelstelling. Dit in tegenstelling tot een aantal jaren geleden. Wij pleiten voor maatregelen die de hele levensloop van

mensen centraal stellen en ruime mogelijkheden biedt om betaalde verzekeringspremies en het gespaarde pensioenvermogen te combineren en naar keuze te besteden aan onder meer studie, ouderschapsverlof en pensioen.

Cultuuromslag

Aldus werd het manifest gepresenteerd tijdens een discussieavond aan een panel bestaand uit vertegenwoordigers van werkgevers, werknemers en overheid. De bijeenkomst onderstreepte de cultuuromslag die momenteel in arbeidsland plaatsvindt nog eens overduidelijk. Welk panel, bestaande uit heren boven de veertig, sprak vijf jaar geleden zo nadrukkelijk over het belang van zorgtaken naast het reguliere werk? En welke werkgeversvertegenwoordiger had tien jaar geleden de volgende uitspraak voor zijn rekening durven nemen: 'Het overgrote deel van de werkende samenleving is nog steeds georiënteerd op een knusse, voorspelbare en overzichtelijke samenleving, terwijl dit beeld van geen kant meer klopt. Bejaarden zitten bijvoorbeeld lang niet meer allemaal achter de geraniums. En vanuit het werkgeversperspectief kijken we nog steeds naar werknemers als mannen, ook al zijn het in werkelijkheid vaak vrouwen.' (Ronald de Ley, VNO-NCW)

Jacques van Hoof constateert dan ook dat de balans tussen werk en privé-leven binnen vijf jaar een hot item geworden is. 'We weten dat werkende mensen gelukkiger zijn dan mensen die aan de kant staan, maar we weten inmiddels ook dat te veel werk ziek maakt. Veertig procent van de hoger opgeleiden geeft tegenwoordig aan minder te willen werken.'

Het leven wordt niet ontspannend. Maar de spanning wordt door andere dingen veroorzaakt.

Wat vinden de werkgevers en werknemers van het manifest zelf? Ronald de Ley laat weten sympathiek te staan ten opzichte van een meer ontspannen arbeidsbestel: 'Wat me vooral aanspreekt is het idee dat je geen roofofbouw op de werknemer mag plegen. Je moet van een fruitboom de vruchten plukken en niet meer dan dat. Dus niet de hele boom.'

De directeur Sociale Zaken van de werkgeversorganisatie doet meteen een voorstel: 'Iedereen die werknemers onder zich heeft zou het verboden moeten worden het arbeidsvermogen van die mensen aan te tasten. Dit valt overigens niet in één formulering of regel vast te leggen. Het gaat er ook niet om dat sommige werknemers bepaalde taken niet meer hoeven uit te voeren als ze dat niet goed uitkomt. Het werk vervalt niet, maar wordt bijvoorbeeld op een ander moment gedaan. We zouden dit kunnen regelen door middel van een wet die abstracter is geformuleerd dan de regelingen die we nu hebben.'

Hiermee stevent De Ley af op een traditioneel knelpunt, want wie garandeert een soepele invulling van zo'n vrijblijvend geformuleerde wet? 'De overheid heeft nooit belemmeringen opgeworpen voor afspraken over zorgverlof en dergelijke', mort een deel van het discussiepanel. Maar in de praktijk kwam hier niets van terecht. Paul de Beer: 'De werkgever heeft de neiging naar de korte termijn te kijken. En daarmee is het belang van de werknemer op de lange termijn (namelijk het streven dat hij niet afgebrand raakt) niet gediend.'

Toch snijdt De Ley's kritiek op de huidige regelgeving wel degelijk hout. 'Neem nu dat vermaledijde zorgverlof. Volgens de huidige afspraken is de volgende situatie denkbaar: U bent ouder van een klein kind. Midden in de nacht wordt u wakker omdat het huult. Een forse temperatuurverhoging blijkt de oorzaak. Toch moet u de volgende ochtend om negen uur op uw werk zijn, omdat uw werkgever zegt daarvoor 'zwaarwegende' redenen te hebben. Wie bepaalt er nu wie 'gelijk' heeft? Dat wordt een procedure bij het kantongerecht om acht uur 's morgens!'

Niet alleen de werkgevers zien weinig in kant en klare oplossingen van de overheid. Ook vakbondsman Piet Hazenbosch (CNV) is sceptisch: 'Als ik zie hoeveel er volgens dit manifest van de overheid wordt verwacht dan zeg ik: denktank, de overheid kan dit helemaal niet.'

De scepsis richt zich, na een presentatie van onderzoeker Loek Groot (hij vergeleek de verkiezingsprogramma's van de verschillende partijen uit de afgelopen jaren met elkaar op het punt van sociaal beleid) vooral op de partijpolitiek. 'Het resultaat van al die politiek is vooral een woud van regels', concluderen werknemers en werkgevers aan de discussietafel eensgezind. De partijen zijn niet meer in staat een visie voor de wat langere termijn neer te leggen. In plaats daarvan stapelen ze regel op regel, waarmee het regeerakkoord voor een periode van vier jaar wordt dichtgemetseld. Het gevaar van deze tendens is niet alleen dat een hoofdrichting buiten beeld raakt, maar ook dat het risico op discrepantie tussen de verschillende regels toeneemt.

'En, nog een nadeel', merkt Hazenbosch op: 'Naarmate er meer regelgeving is, is er minder normativiteit. Men krijgt de neiging tot de mentaliteit: "Als ik vijftig rijd in de bebouwde kom, rijd ik *dus* veilig."' Met andere woorden: meer regels leiden tot minder zelfstandig denken.

Kerstboom

Meer rechten in de vorm van 'zorgwetjes' zijn dus ongewenst. Maar wat dan wel? Het discussiepanel geeft een voorzet: als we nu eens één allesomvattende regeling maken. Een zogenoemde 'pret en kwel superverzekering'. Paul de Beer legt het idee naderhand nog eens in zijn eigen woorden uit: 'In plaats van een woud losse regeltjes, zou er een overkoepelend stelsel moeten komen dat het meest wezenlijke probleem (het continueren van het inkomen) ondervangt. Zo'n regeling kan uit verschillende componenten bestaan, die het risico op inkomensderving (door bijvoorbeeld werkloosheid, ziekte, scholing, zorg of een sabbatical) spreiden. Een werknemer zou via zo'n verzekering bijvoorbeeld kunnen regelen dat hij een (tijdelijk)

lagere uitkering krijgt, terwijl hij ondertussen wel geld voor zijn pensioen vrijmaakt. Dat is een individuele keuze. Zo'n superverzekering zou in verschillende sectoren en bij verschillende werkgevers geldig zijn.'

De Beer zelf is zeer te spreken over het concept: 'Het zou heel goed zijn als het deze kant opgaat. Op dit moment is het zo'n kerstboom met die vier verlofregelingen. Daar moeten niet nog meer regeltjes bijkomen. Bovendien biedt een superverzekering de werknemer meer vrijheid. Momenteel kan er helemaal niet geschoven worden met verlofrechten en uitkeringen. Wel is er een voorwaarde aan verbonden: de individuele werknemers moeten sterk genoeg staan om één op één afspraken te maken.'

Volgens de SISWO-denktank is één van de voorwaarden voor een meer ontspannen arbeidsbestel een hogere status voor zorgtaken. Hoe kan dat, volgens De Beer, worden bereikt?

'Een hogere status kun je niet afkondigen. Wel kun je een deel van de taken uit de privé-sfeer halen. Als taken geïnstitutionaliseerd en betaald worden, krijgen ze automatisch een hogere status. Bovendien kan er meer ruimte worden gecreëerd binnen andere betaalde banen.'

De Beer voorspelt een (verdere) cultuuromslag waar het zorgtaken betreft.

'Mannen zullen hun zorgverlof in dezelfde mate gaan opnemen als vrouwen. Je ziet nu al een verandering: mannen schamen zich niet meer achter de kinderwagen. De verhouding tussen verschillende activiteiten zal verder

verschuiven en wordt evenwichtiger. De tijd die mensen (vooral mannen) aan arbeid besteden wordt per saldo minder. Dat wil overigens nog niet zeggen dat men, binnen de overgebleven tijd, minder competitief zal zijn ingesteld. Ook betekent het niet per definitie dat het leven ontspannend wordt. De spanning zal door andere dingen worden veroorzaakt. Bijvoorbeeld door de afwisseling tussen de verschillende arrangementen.'

Verder verwacht De Beer een verdere afname van de voorspelbaarheid van het werkzame bestaan. 'Alles zal worden gerelateerd aan persoonlijke omstandigheden. Je zult bijvoorbeeld een enorme spreiding krijgen in levensfasen die we nu allemaal op hetzelfde moment doorlopen. Straks blijft er niet een standaard over. De mogelijkheden voor ouderen worden vergroot. Dat is ook goed voor mannen die hun hele leven hard hebben gewerkt en dan plotseling gepensioneerd zijn.'

Ook de bedrijven zullen zich aan de tijdgeest aanpassen, meent De Beer optimistisch. 'Ik kan me voorstellen dat ondernemingen een maatschappelijke functie vervullen. In de keiharde zakenwereld kan men niet volstaan met concurrentie uitsluitend via kostprijzen of *window dressing*. Het lijkt me wel gewenst als de sociale prestaties van bedrijven beter controleerbaar worden. Bijvoorbeeld via het sociale jaarverslag, nu nog een vrijblijvend overzicht.'

Wandelingetje

En hoe ziet het bestaan van de individuele toekomstige werknemer, bijvoorbeeld een arbeidsdeskundige, eruit? De Beer: 'Wat mijzelf betreft: ik werk momenteel al niet meer dan vier dagen. Ik denk er inderdaad wel eens over om nog minder te werken, maar dan vraag ik me toch af of je in de overgebleven tijd voldoende kunt doen. Wel is het zo dat je in onderzoeksfuncties als de mijne in je vrije tijd ook wel wat werk verzet. Ik lees bijvoorbeeld veel, terwijl ik, als ik dat doe, niet het idee heb dat ik echt aan het werk ben. Bovendien doe ik dat op momenten die mij het beste uitkomen. Wetenschappelijk onderzoek is tot op zekere hoogte niet te plannen. Het denken stopt niet als je het kantoor verlaat. Bovendien krijg ik de beste ideeën als ik onder de douche sta of een wandelingetje maak. Dat levert geen schade voor het gezinsleven op. Als je het zo bekijkt is de wetenschap misschien wel de eerst aangewezen sector om de cultuuromslag die nu gaande is, verder te brengen.'

Femke Molenaar is redacteur van FACTA

Het SISWO manifest *Dan zullen we werken, op weg naar een ontspannen arbeidsbestel* is te verkrijgen bij SISWO (www.siswo.nl).

Sport verbreedert niet vanzelf

Agnes Elling

Vanaf mijn laatste studiejaar heb ik me beziggehouden met het thema 'seks en sport'. Mijn interesse gaat daarbij vooral uit naar processen van betekenisgeving, naar expliciete en impliciete, dominante en alternatieve waarden en normen. Na mijn afstuderen ben ik mij binnen het interuniversitaire sportonderzoeksprogramma *Waarden en Normen in de Sport* (WNS; 1994-2001) van NOC*NSF en VWS ook gaan toeleggen op het thema 'sport en integratie'. Dat heb ik eerst gedaan door middel van vergelijkende analyses (literatuur, beleid en empirie) naar verschillende doelgroepen/sociale relaties binnen het sportstimuleringsbeleid (ethniciteit, leeftijd, handicap, seksuele voorkeur). In een vervolgonderzoek heb ik mij toegelegd op seks en ethniciteit en onder jongeren de empirische data voor mijn dissertatie verzameld. Binnen hetzelfde WNS-onderzoeksprogramma werkte ik bovendien met mijn copromotor aan een tweetal studies over gender, ethniciteit en de sportmedia die eveneens input hebben geleverd voor mijn proefschrift.

De versnippering van in deeltijd een tot drie jaarlijkse projecten was niet altijd even makkelijk. Ik was dan ook blij op het moment dat ik uiteindelijk alle onderzoeksrapporten had afgeleverd en (na afloop van mijn contract) echt aan mijn proefschrift en de daarbinnen noodzakelijke theoretische verdieping kon werken. Mijn dissertatie is al met al het resultaat van verschillende deelonderzoeken die vanuit het sportbeleid werden gefinancierd. Ondanks die beleidsmatige inbedding heb ik binnen het programma altijd veel vrijheid gekregen om de studies zelf richting te geven en was er steeds ruimte voor kritische reflectie op (impliciete) beleidsvisies.

In- en uitsluiting

Vanuit de landelijke en lokale overheden wordt het sportstimuleringsbeleid al jarenlang mede gelegitimeerd vanuit de olympische gedachte dat 'sport verbreedert'. Zeker nu integratieprocessen de afgelopen jaren steeds meer lijken te stagneren, of nu in ieder geval vooral veel aandacht uitgaat naar de problemen rondom integratie, wordt steeds vaker naar de sport gekeken als een ideale 'vrijplaats' waar 'verbroedering' vanzelf gaat. In mijn dissertatie heb ik deze beleidsmatige integratieretoriek kritisch onder de loep genomen en gekeken in hoeverre dit populistische gedachtegoed ook terug te vinden is in de sportpraktijk van jongeren. De centrale probleemstelling was op welke wijze in en door de sport processen van in- en uitsluiting onder jongeren plaatsvinden naar seks en ethniciteit.

Door sociaal-kritische sporttheoretici wordt sport gezien als een sociale praktijk, waar maatschappelijke problemen niet zozeer opgelost, maar juist ook vaak gereflecteerd of zelfs vergroot worden. Zo is vrijwel iedereen bekend met de racistische spreekwoorden in de voetbalstadions. We weten ook allemaal dat vrouwenvoetbal niet echt serieus genomen wordt in Nederland, laat staan dat sportende meisjes/vrouwen en allochtonen evenredig vertegenwoordigd zijn binnen de diverse kaderfuncties. Dat is zeker niet het geval op de machtigste posities en op de hoogste niveaus.

©ANP 2002/Foto: ANP

Naar mijn idee is het niet verkeerd om de sport mede in te zetten om (te proberen) sociale problemen op te lossen. Daarbij moet echter onderkend worden dat sport niet sociaal neutraal en onschuldig, en bovendien een zeer gedifferentieerd geheel is.

Want wat hebben voetbal, schaatsen, korfbal, schaken, hockey, autoracen, paardrijden, rugby, hardlopen, basketbal en darten eigenlijk met elkaar gemeen? Dragen al deze sporten in dezelfde mate en op dezelfde wijze bij aan sociale integratie en 'verbroedering'? Gelden dezelfde integrerende betekenissen voor recreatieve sport en topsport en voor sportbeoefening in een vereniging, een sportschool en op straat? Bij de zinsnede 'sport integreert' gaat het bovendien vaak impliciet vooral om jongens en mannen met verschillende sociale en etnische achtergronden. Maar hoe zit het dan met meisjes en vrouwen? En integreert sport ook met betrekking tot fysieke of verstandelijke beperkingen en seksuele voorkeur?

Van belang is dat het bij processen van in- en uitsluiting natuurlijk niet alleen gaat om zogenoemde 'minderheids-' of 'achterstandsgroepen', zoals allochtonen en vrouwen. Het gaat juist ook om de groepen die de meerderheid vormen en/of de meeste machtsposities bekleden in de sport en samenleving: autochtone mannen.

De betekenissen die aan sport, sekse en etniciteit worden gegeven en de relaties daartussen zijn niet altijd eenduidig en soms paradoxaal. Bepaalde betekenissen over in- en uitsluiting, sport, sekse en etniciteit zijn echter domi-

nant. Zij worden door de meeste mensen als 'normaal' of 'vanzelfsprekend' gezien. Je kunt je afvragen wie de dominante betekenissen geven aan sport en welke groep of groepen als norm worden genomen. Wanneer de overheid bijvoorbeeld stelt dat allochtone meisjes een achterstand hebben in de sport, is het de vraag welke groep(en) zij als norm neemt.

In mijn studie heb ik niet alleen door literatuurstudie de meerduidigheid van begrippen als sport en integratie en de complexiteit en interacties van in- en uitsluitingsprocessen naar sekse en etniciteit naar voren gebracht. Ik heb ook veldonderzoek gedaan onder Tilburgse en Amsterdamse jongeren van 14-20 jaar. In totaal zo'n duizend jongens en meisjes met uiteenlopende etnische achtergronden heb ik een vragenlijst laten beantwoorden. Bovendien heb ik met dertig van die jongeren interviews gehouden. Ik heb hen vragen gesteld over hun sportdeelname, over hun opvattingen over diverse takken van sport en sociale groepen. Ook heb ik gevraagd naar de sociale (sport)netwerken en vriendschapsrelaties.

Even waar of onwaar

Ongeveer tweederde van de ondervraagde jongeren doet aan sport. De meerderheid van hen sport in verenigingsverband. Voetbal en fitness komen uit het onderzoek naar voren als de meest beoefende sporten. Er zijn veel overeenkomsten, maar ook duidelijke verschillen naar sekse

Geboren

Ter Apel, 1969.

Opleiding

1981-1987 Atheneum aan de RSG in Ter Apel;
1988 -1994 Bewegingswetenschappen, met als afstudeerrichting Theorie en Geschiedenis der Bewegingswetenschappen (en daarbinnen sportfilosofie) aan de Vrije Universiteit in Amsterdam

Proefschrift

'Ze zijn er (niet) voor gebouwd' : in en uitsluiting in de sport naar sekse en etniciteit. - Den Bosch/ Nieuwegein : Mulier/Arko Sports Media, 2002. - ISBN 90-77072-18-7, € 26,45.

Promotiedatum: 24 april 2002, KUB Tilburg

Meest opmerkelijke onderzoeksresultaat

Sport is niet sociaal neutraal en sportdeelname integreert niet vanzelf en niet beter dan andere sociale praktijken. Sport (en vooral voetbal) geniet weliswaar grote populariteit onder vooral mannelijke jongeren met uiteenlopende etnische achtergronden, maar in en door (media)sport vinden tevens processen van culturele en affectieve in- en uitsluiting plaats op basis van sekse en etniciteit. Sporters hebben bijvoorbeeld niet meer etnisch-gemengde vriendschappen dan niet-sporters. De jongeren benoemden vooral mannelijke voetballers als hun sporthelden. De drie meest genoemde helden (in 1999) waren echter de ('zwarte') basketballer Michael Jordan, de (autochtone) darter Raymond van Barneveld en de voetballer Dani. Jordan werd vooral door allochtone jongeren genoemd, Van Barneveld (Barney) door autochtone jongens en Dani vooral door autochtone en allochtone meisjes. Bij de laatste waren bovendien niet zozeer zijn voetbalkwaliteiten, maar zijn sexy uitstraling ('lekker ding') het belangrijkste argument. De eerst genoemde sportvrouw was Anky van Grunsven op plaats 14, nog voor voetballer Marco van Basten; zij werd alleen door autochtone meisjes genoemd.

Beste promotietip

Begin zo snel mogelijk met schrijven, ook al weet je nog niet of het uiteindelijk allemaal wel bruikbaar is en zorg dat je uiteindelijk een lange, rustige schrijfperiode plant.

Slechtste promotietip

Wacht niet te lang met het zoeken naar een uitgever en potentiële subsidiegevers.

Plannen na de promotie

Vanaf 1 mei werk ik tijdelijk bij de in Den Bosch gevestigde Stichting WJH Mulier Instituut, Centrum voor sociaal-wetenschappelijk sportonderzoek (voortkomend uit een samenwerking tussen Diop-ter-Janssens & Van Bottenburg, KUB, UU en de UvA). Binnenkort begint o.a. een nieuw meerjarig onderzoeksprogramma naar Kwaliteiten van sport.

en etniciteit.

Allochtone (en dan vooral Turkse) meisjes doen het minst aan sport. Ook beoefenen zij hun hoofdsport niet, zoals de overige groepen, grotendeels in verenigingsverband. Zij zijn vooral in sportscholen te vinden, waar ze aan fitness of aerobics doen. Terwijl autochtone jongens vooral voetballen en hockeyen in verenigingsverband, geldt voor veel allochtone jongens dat ze (ook) vaak voetballen en/of basketballen op straat.

Uit de antwoorden op de vraag welke sporten ze wel of niet willen beoefenen, blijkt dat jongeren grotendeels dezelfde sporten leuk of niet leuk, in hun termen 'cool' (zwemmen, voetbal, basketbal, formule 1) of 'saai' (korfbal, skateboarden, golf), vinden. Ook hier is echter weer sprake van sekse en etnisch specifieke invloeden. Boksen is bijvoorbeeld vooral populair onder allochtone jongeren en opvallend genoeg zelfs meer onder allochtone meisjes dan onder autochtone jongens. In tegenstelling tot veel meisjes willen de meeste jongens (zowel allochtoon als autochtoon) niet graag kunstschaatsen, onder andere omdat deze sport als 'meisjessport' of 'homosport' gezien wordt.

De meeste jongeren zijn van mening dat alle sporten in principe geschikt zijn voor iedereen. Een deel van de (vooral mannelijke) jongeren vindt echter ook dat onder andere voetbal, vechtsporten en rugby niet geschikt zijn voor meisjes en vrouwen, en dans en turnen niet voor jongens en mannen. Argumenten hiervoor zijn voornamelijk fysiek-biologisch ('meisjes/jongens zijn er [niet] voor gebouwd'), maar ook ten dele sociaal cultureel van aard ('ziet er niet uit').

In relatie tot etniciteit stellen de jongeren regelmatig vast dat 'zwarte' sporters in sommige sporten (vooral atletiek en basketbal) beter zouden zijn dan 'witte' sporters, voornamelijk op basis van fysiek-biologische argumenten. Vooral in de interviews werden ook regelmatig sociaal-culturele en economische factoren genoemd.

Met betrekking tot vriendschapsnetwerken en omgangs(vormen) leveren mijn onderzoeksdata evenmin ondersteuning op voor een unieke integratiefunctie van sport. Sporters hebben niet vaker dan niet-sporters etnisch gemengde vriendschappen. En net als in relatie tot sekse kan sportdeelname dominante (raciale) beeldvorming over diverse etnische groepen niet alleen uitdagen, maar tevens bevestigen.

Sport is vandaag de dag een belangrijke sociale praktijk, waarbinnen veel verschillende sociale groepen op uiteenlopende wijze plezier beleven en die zeker op individueel niveau ook positieve sportoverstijgende effecten kan sorteren. Dat sport integreert en bijdraagt aan sociale cohesie is echter even waar of onwaar als de bewering dat sport segregereert en mensen uitsluit. Sociale integratie zou dan ook geen eenzijdige legitimatie mogen zijn voor sportstimulering. In plaats van te verwachten dat sport een betere wereld maakt, lijkt het zinvoller om geld en energie te steken in het slechten van nog steeds bestaande structurele en culturele drempels.

Gesignaleerd

René Gabriëls is verbonden aan de Faculteit der Cultuurwetenschappen van de Universiteit Maastricht.

Open deuren

Sleutelwoorden van lokaal sociaal beleid
Loes Verplanke et al.
Utrecht : Nizw/Vji, 2002. - 254 p.
- €23,40

In dit boek worden 28 sleutelwoorden van lokaal sociaal beleid kritisch bekeken. Het biedt een uitstekend overzicht van de wijze waarop beleidsmakers uitdrukkingen als 'leefbaarheid', 'sociale cohesie' en 'vraag-gericht werken' gebruiken om mensen te mobiliseren en zaken te onthullen of te verhullen. De taaltheorie waarop dit boek berust, deugt echter niet. Er wordt uitgegaan van een verspreidingsmodel: beleidstaal sijpelt door naar de alledaagse taal. Het vertalingsmodel van de antropoloog Latour doet meer recht aan de werkelijkheid, omdat dat ervan uitgaat dat beleidstaal door derden wordt getransformeerd. Deze kritiek laat onverlet dat het hier om een belangwekkend boek gaat, temeer omdat het beleidsmakers duidelijk maakt dat ze met hun modieuze woorden niet elke deur open krijgen.

Kwartiermaken

Werken aan ruimte voor mensen met een psychiatrische achtergrond
Doortje Kal
Amsterdam : Boom, 2001. - 224 p.
- €19,-

Net als het begrip avant-garde stamt het begrip 'kwartier maken' uit de wereld van de militairen. De avantgarde is onder andere belast met kwartier maken: de omgeving klaarmaken voor de komst van de militaire hoofdmacht. In de wereld van de geestelijke volksgezondheid staat 'kwartiermaken' voor een project in Zoetermeer dat tot doel heeft allerlei maatschappelijke voorzieningen toegankelijker te maken voor mensen met psychische problemen. Het feminisme, de hermeneutiek en de Franse filosofie vormen voor Doortje Kal bronnen waarmee ze in dit boek een kritisch licht laat schijnen op het kwartiermaken. Haar boek is van belang

voor het debat over vermaatschappelijking: de poging om de sociale uitsluiting van mensen met een psychiatrische achtergrond te bestrijden.

Effectbejag

Ontwikkelingen in financiële regimes en aandelhoudersmacht
Johan Heilbron
Amsterdam : Stichting AST, 2002. - 38 p. - €12,-

In tegenstelling tot de grondleggers van de sociologie (onder anderen Weber, Durkheim en Pareto) besteden de huidige sociologen zelden aandacht aan de grote economische vraagstukken. Daarom is het verheugend dat Johan Heilbron in zijn oratie de aandacht vestigt op de langetermijntoewijding van het beursbedrijf. Hij stelt zich twee vragen. Hoe hebben beurzen en effectenmarkten zich ontwikkeld, welke stadia zijn hierin te onderscheiden, en hoe valt deze ontwikkeling te verklaren? In welke opzichten is er sinds de laatste decennia van de 20ste eeuw sprake van een nieuwe fase, welke groepen hebben hierin een dominante rol gespeeld, en op welke wijze kan dit worden verklaard?

Het Transparante Lichaam

Medische visualisering in media en cultuur
José van Dijk
Amsterdam : Amsterdam University Press. - 191 p. - €20,42

Het binnenste van het menselijk lichaam was lange tijd nagenoeg onzichtbaar. Maar door toedoen van o.a. röntgenapparaten, endoscopie en computertomografie lijkt het transparanter te zijn geworden. Televisieprogramma's waarin operaties worden getoond, zorgen ervoor dat deze kijk op het lichaam niet voorbehouden blijft aan medische specialisten. José van Dijk plaatst het transparanter worden van het lichaam in een cultuurhistorische context. Haar boek scherpt niet alleen de blik op de vervlechting van

beelden en belangen, maar zet ook aan tot nadenken over de normen en waarden die hierbij in het geding zijn.

Waarom het leven sneller gaat als je ouder wordt

Douwe Draaisma
Groningen : Historische Uitgeverij.
- 285 p. - €24,40

Het autobiografisch geheugen is het deel van het geheugen waarin mensen hun persoonlijke lotgevallen opslaan. Douwe Draaisma analyseert in dit schitterende boek allerlei raadselachtige fenomenen van dit geheugen. Waarom onthouden mensen hun krenkingen zo goed? Hoezo zien sommige mensen het leven snel voorbij trekken als ze in doodsangst verkeren? Welke verklaring is er voor het fabelachtige geheugen van de Rus Sherashevsky, die lange lijsten met woorden, cijfers en letter feilloos kon reproduceren? Het is de grote verdienste van Douwe Draaisma dat hij met zijn antwoorden niet alleen de wetenschap verder helpt, maar ook de leek van begin tot eind weet te boeien.

Nationale identiteit

Van Nederlands probleem tot Nederlandse uitdaging
S.W. Couwenberg (red.)
Budel : Damon, 2001. - 172 p. - €15,50

In Nederland waren tegenwoordig twee spoken: het populisme en het elitarisme. Beide spoken zingen het lied van het verlicht nationalisme. Een populist als Fortuyn suggereerde dat de specifieke identiteit van Nederland wordt bedreigd door migranten. In deze bundel wordt door Couwenberg gesuggereerd dat een elite niet alleen moet articuleren wat de nationale identiteit is, maar ook diets moet maken wat het belang ervan is in het tijdperk van de globalisering en de Europese integratie. Voorbij dit verlicht nationalisme is het zaak om te strijden voor een nieuw kosmopolitisme.

NVMC

Voor NVMC-leden is het Facta-abonnement bij het lidmaatschap inbegrepen. Bij de koepelorganisatie NVMC zijn aangesloten: de Nederlandse Sociologische Vereniging (NSV), de Vereniging voor Culturele Antropologie en Sociologie van Niet-Westerse Samenlevingen (VCA/SNWS) en de Nederlandse Kring voor Wetenschap der Politiek (NKWP).

NVMC-secretariaat: Esther van der Meer, SISWO/NVMC, Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel.: 020-5270657, fax 020-6229430, e-mail: nvmc@siswo.uva.nl, internet: www.nvmc.nl

NVMC Netwerkbijeenkomst 21 juni 2002 'Tweede Kamerverkiezingen 2002'

Op vrijdag 21 juni 2002 zal om 14:00 uur een NVMC netwerkbijeenkomst worden georganiseerd in het Tweede Kamergebouw, Den Haag. Deze bijeenkomst zal geheel in het teken staan van de Tweede Kamerverkiezingen 2002.

Het (voorlopige) programma is als volgt:

Prof. dr. Jan Kleijnijenhuis (VU) zal spreken over de aandacht van de media voor de politieke partijen in de aanloop naar de verkiezingen. Dr. Paul. Pennings (VU) zal zijn aandacht richten op de verkiezingsprogramma's en de betekenis hiervan in termen van positioneren en profileren.

Prof. dr. Hans Keman (voorzitter NVMC / VU) zal laten zien wat de verkiezingsuitslag betekent voor de vorming van een nieuwe regering. Welke kleur zal deze regering hebben?

Dr. Jet Bussemaker (Tweede Kamerlid PvdA, VU) zal als insider commentaar leveren op de sprekers. Daarnaast zal er nog een andere politicus worden uitgenodigd.

De bijeenkomst wordt afgesloten met een borrel.

De bijeenkomst is bedoeld voor alle afgestudeerden en beroepsge-noten in de sociale wetenschappen. Deelname is gratis. Meldt U zich - in verband met de beveiliging van de Tweede Kamer - vooraf aan bij Esther van der Meer, bij voorkeur per e-mail: nvmc@siswo.uva.nl.

NKWP

NKWP-secretariaat: Dr. B. Reinalda, School voor Bestuurswetenschappen, Faculteit der Beleidswetenschappen, Katholieke Universiteit Nijmegen, Postbus 9108, 6500 HK Nijmegen, e-mail: nkwp@politicologie.nl; internet: www.politicologie.nl

Consociationalism and Corporatism in Western Europe *Acta Politica* - boekuitgave

Enige tijd geleden stond 'consociational democracy' (waarvan het Nederlandse poldermodel een variant is) centraal tijdens een conferentie op Harvard University in Boston. Naar aanleiding van deze conferentie hebben veertien internationaal vermaarde politicologen een bijdrage geschreven in een dubbelnummer van *Acta Politica*.

Op 2 mei jl. kreeg demissionair minister Klaas de Vries in de Haagse Vestiging van de Universiteit Leiden op een speciaal symposium 20 jaar na het akkoord van Wassenaar het eerste exemplaar van deze boekuitgave over 'Consociationalism and Corporatism in Western Europe' overhandigd. De aflevering, met als ondertitel 'Still the Politics of Accommodation?', verscheen onder redactie van Jürg Steiner en Thomas Ertman. Inhoud:

Het forum in de Haagse Vestiging van de Universiteit Leiden.

Foto: Rien van der Leeden

- * Jürg Steiner - Preface
 - Part I: Introduction into the consociational model
 - * Arend Lijphart - The Evolution of Consociational Theory and Consociational Practices, 1965-2000
 - Part II: The Netherlands
 - * Ruud Koole and Hans Daalder - The Consociational Democracy Model and the Netherlands: Ambivalent Allies?
 - * Frans van Waarden - Dutch Consociationalism and Corporatism. A Case of Institutional Persistence
 - Part III: Belgium
 - * Kris Deschouwer - Falling Apart Together. The Changing Nature of Belgian Consociationalism
 - * Erik Jones - Consociationalism, Corporatism, and the Fate of Belgium
 - Part IV: Switzerland
 - * Jürg Steiner - The Consociational Theory and Switzerland Revisited
 - * Klaus Armingeon - Consociationalism and Economic Performance in Switzerland 1968-1998: The Conditions of Muddling through Successfully
 - Part V: Austria
 - * Anton Pelinka - Consociational Democracy in Austria: Political Change, 1968-1998
 - * Markus M.L. Crepaz - Domestic and External Constraints on Austrian Corporatism: Challenges and Opportunities
 - Part VI: Germany
 - * Gerhard Lehmbuch - Quasi-consociationalism in German Politics. Negotiated Democracy, Consociationalism and Corporatism in German Politics: Negotiated Democracy and the Legacy of the Westphalian Peace
 - * Philip Manow - Consociational Roots in German Corporatism: The Bismarckian Welfare State and the German Political Economy
 - Part VII: The European Union
 - * Manfred G. Schmidt - The Consociational State: Hypotheses Regarding the Political Structure and the Potential for Democratization of the European Union
 - * Jürg Steiner - Concluding Remarks: Responses to Critiques of Consociational Theory
- De boekuitgave is verkrijgbaar in de boekwinkel en bij Uitgeverij Boom, tel. 020 6226107, fax 020 5253327, ISBN 90 5352 759 1, prijs €25,-.

Tijdens het symposium '20 jaar na het akkoord van Wassenaar' ging gastredacteur Jürg Steiner in op de bruikbaarheid van het begrip 'consociational democracy' in andere landen en de Europese Unie. Een forum boog zich over de 'pros & cons' van het poldermodel. De forumleden waren Hans Oversloot (UL, voorzitter), Rudy Andeweg (UL), Kris Deschouwer (VU Brussel), Anton Hemerijck (WRR), Hans Keman (VU) en Ruud Koole, (UL en PvdA).

SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen, Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam

tel. 020-5270600, fax 020-6229430, e-mail: siswo@siswo.uva.nl; internet: <http://www.siswo.nl>

SISWO-activiteiten

13 juni 2002

Pensioenen in de 21^e eeuw

Plaats: de Burcht, Henri Polaklaan 9, Amsterdam

De pensioenbehoefte individualiseert. Ieder heeft zijn wensen wat betreft het moment van pensioneren en de wijze waarop de opgebouwde pensioengelden beschikbaar moeten worden gesteld. Babyboomers voorop. Het door de Stichting de Burcht in samenwerking met SISWO georganiseerde symposium geeft antwoord op de vraag hoe hieraan kan worden voldaan. Referent: prof. dr. Erik de Gier. Als co-referenten zullen deskundigen uit de pensioenwereld, van de overheid en van de sociale partners optreden. De deelnamekosten bedragen €160,- (inclusief de wetenschappelijke publicatie over dit onderwerp). Informatie en aanmeldingen via de Burcht, tel. 020 - 6241166, e-mail: vakmus@xs4all.nl. Zie ook de website: <http://www.deburcht-vakbondsmuseum.nl>

10 oktober 2002

Derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres "De diversiteit in levenslopen: consequenties voor de arbeidsmarkt"

Plaats: Rotterdam

De arbeidsmarktgroep van SISWO/Instituut voor Maatschappijwetenschappen organiseert in samenwerking met het Steunpunt Werkgelegenheid Arbeid en Vorming haar derde Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres op donderdag 10 oktober 2002 te Rotterdam. Congresorganisatie en informatie: Drs. Marloes Kraan, SISWO, tel. 020 5270624, e-mail: transit@siswo.uva.nl

30 oktober 2002

Tiende SWOME-Marktdag

Plaats: Ministerie VROM, Den Haag

Op woensdag 30 oktober 2002 organiseert de werkgroep Sociaal-Wetenschappelijk Onderzoek Milieu en Energie (SWOME) de tiende marktdag, in samenwerking met het Ministerie van Volkshuisvesting, Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer (VROM), te Den Haag, van 10.00 tot 17.00 uur. De jaarlijkse marktdag is een platform waar sociale wetenschappers, van psychologen tot bestuurskundigen, hun onderzoek op gebied van milieu, energie en duurzame ontwikkeling met elkaar en met mensen uit de praktijk bespreken. In overleg met het Directoraat-Generaal Milieu is besloten om in het programma van deze marktdag ook aandacht te besteden aan transitie-management en de daarmee samenhangende sociaal-wetenschappelijke vraagstukken.

Aan deelname van de marktdag zijn kosten (tussen € 22,- en € 45,-) verbonden. Hiervoor krijgt u het marktdagboek toegezonden en koffie, thee en een lunch aangeboden. U dient t.z.t. het inschrijfgeld over te

maken op het gironummer dat vermeld staat op het inschrijfformulier.

Meer informatie via: Drs. H.O. Nuys (secretaris SWOME), tel. 020 5270621, e-mail: nuys@siswo.uva.nl

13 december

WESWA/TVA-congres 2002

Balanceren tussen maakbaarheid en marktwerking-

De roep om transformatie van het Nederlandse

(polder)model

Plaats: CASA 400, Amsterdam

In *Facta* 2002-3 is een artikel van Otto Nuys, Gerommel in de paarse polder, over het thema van het congres opgenomen. Informatie: Mevr. Christel van der Moot (e-mail: moot@siswo.uva.nl), Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam, tel. 020-5270600, fax 020-6229430.

Nieuwe SISWO publicaties

Dan zullen we werken, 52 blz. Cahiers Sociale Wetenschappen en Beleid 3, 2002. Prijs, incl. verzendkosten €7,-

Een manifest van de SISWO denktank arbeidspolitiek met een nieuwe visie op de plaats van arbeid in de samenleving. Aan het begin van de 21ste eeuw veranderen globalisering, technologische vernieuwing en individualisering het dagelijks werk. Dat heeft zowel positieve als negatieve gevolgen voor het welzijn. De denktank bepleit in tien stellingen een duurzaam en ontspannen arbeidsbestel, en een arbeidspolitiek waarin het welzijn van de werkers voorop staat.

Het sociale gezicht van de politiek, door Loek Groot. 48 blz. Cahiers Sociale Wetenschappen en Beleid 4, SISWO 2002. Prijs inclusief verzendkosten €6,50.

Een analyse van de verkiezingsprogramma's 1998 en 2002 van CDA, D66, GroenLinks, PvdA en VVD. Loek Groot onderzoekt de standpunten van de grootste politieke partijen over het sociaal beleid in brede zin: arbeidsmarkt, gezondheidszorg, huisvesting, onderwijs, milieu, asiel, en sociale zekerheid. Hij laat zien welke partijen elkaar het meest nabij staan en stonden. Behalve een beeld van mogelijke coalities biedt dit cahier ook een precieze en beargumenteerde analyse van de 'verschuiving naar rechts' van de laatste jaren. Als toegevoegde waarde is een bijlage opgenomen met kritiek op het internet stemadvies programma's StemWijzer en een uitleg over SISWO's StemVork

Beste Edith de Leeuw en Gerty Lensvelt-Mulders,

Met belangstelling heb ik jullie artikel gelezen in Facta van mei 2002. Terecht besteden jullie aandacht het onderwerp van het verkrijgen van gevoelige informatie. Het klinkt tegenstrijdig, maar ik zou aan jullie lijstje graag het volgende willen toevoegen: informeer de respondenten over de uitkomsten van het onderzoek. Dat heeft een aantal voordelen, te weten:

- De respondenten kunnen nagaan hoe de door hen gegeven informatie is verwerkt en daarmee laten de onderzoekers zien dat zij serieus en vertrouwelijk met gevoelige informatie zijn omgegaan. Het informeren van respondenten kan op verschillende manieren; via een brief met een samenvatting van de onderzoeksresultaten, door de rapportage toegankelijk te maken op internet, et cetera. Het bijkomende voordeel van het informeren van respondenten is dat zij ook te horen krijgen wat er met de door hen verstrekte informatie is gebeurd. Volgens mij zal dat de bereidheid om mee te werken vergroten, en het zou om die reden altijd onderdeel dienen te zijn van een onderzoekscontract.
- De privacy van de respondenten moet worden gewaarborgd en dat kan op gespannen voet staan met het informeren over de resultaten van het onderzoek. De gegevens van respondenten moeten dan nog een keer worden gebruikt voor het toezenden van informatie. Hiervoor zie ik de volgende oplossingen: a) aan het slot van het onderzoek vragen of de respondenten geïnformeerd willen worden over de resultaten van het onderzoek en als dat het geval is, zullen zij hun NAW-gegevens moeten achterlaten of b) aangeven dat de resultaten van het onderzoek na verloop van tijd bekend zullen worden gemaakt door deze op een website te plaatsen. Het voordeel van de laatste methode is dat, terwijl respondenten anoniem kunnen blijven, zij toch over de (belangrijkste) resultaten kunnen beschikken.

Hiermee heb ik jullie laatste aandachtspunt 'Wees respondentgericht' nog wat verdere invulling willen geven.

Met vriendelijke groet,
George Evers
TNO Arbeid

Met genoeg...

Met genoeg hebben we de reactie van George Evers gelezen op onze rubriek in Facta. Hij heeft volkomen gelijk: wanneer men de respondent serieus neemt, dan dient men de respondent ook te informeren over de uiteindelijke resultaten van het onderzoek. Naast een plicht aan de wetenschap hebben we ook een plicht aan de maatschappij, zoals de jonge doctor werd voorgehouden na een promotie bij de Universiteit van Amsterdam. Niet alleen geeft het aanbieden van een samenvatting van de resultaten aan dat men de respondent respecteert, de onderzoeker doet ook iets terug. Het principe van de wederkerigheid, de *tit-for-tat*, blijkt uit vele sociaal psychologische onderzoeken krachtig te werken.¹ Zeker als men van tevoren, nog voor de potentiële respondent heeft toegezegd, al aanbiedt om iets terug te doen.

Helaas leeft het aanbieden van een onderzoeksrapport op gespannen voet met de garantie op vertrouwelijkheid en privacy. George Evers wijst op de interessante mogelijkheid om de resultaten op een website te plaatsen, zodat iedereen deze *anoniem* kan lezen. Dillman (1978) raadt aan bij postenquêtes een speciale briefkaart bij te voegen, waarop een respondent naam en adres kan invullen. Deze briefkaart is voorzien van een antwoordnummer en kan *los* van de ingevulde vragenlijst worden opgestuurd. Antwoorden en naam en adres kunnen zo niet gekoppeld worden. Deze methode kan ook bij een face-to-face interview worden gebruikt. Tot slot kan men bij onderzoek naar speciale doelgroepen, zoals ANWB-leden, Facta-abonnees of belangenorganisaties, ook beloven dat een speciaal artikel in het specifieke tijdschrift wordt gepubliceerd. Daarnaast bestaat de mogelijkheid tot het geven van lezingen voor vertegenwoordigers van organisaties.² Niet alleen zal dit de openheid van de antwoorden bevorderen, maar ook het spook van de nonresponse tegengaan.

Wees respondent-vriendelijk betekent ook: neem de respondent serieus. En vooral, doe iets terug. Daarin heeft George Evers volkomen gelijk!

Edith de Leeuw & Gerty Lensvelt-Mulders

¹ R. Axelrod - *The evolution of cooperation*. - New York : Basic Books, 1984; R. B. Cialdini - *Influence : Science and practice*. - 4th ed. - Boston : Allyn & Bacon, 2001; D.A. Dillman - *Mail & telephone surveys*. - New York : Wiley, 1978

² Een van de succesverhalen is de serie onderzoeken van prof. dr. J. Gierveld naar eenzaamheid. De respondent stond daarin centraal en op alle mogelijke manieren, van wetenschappelijke publicaties tot lezingen voor de vereniging van gereformeerde plattelandsvrouwen, werd dit uitgedragen (persoonlijke mededeling J. Gierveld, 1986).

Het laatste nieuws

Het laatste nieuws is te vinden in de Nieuwsbrief Facta/Maatschappijwetenschappen op internet. Surf naar <http://www.maatschappijwetenschappen.nl/> en neem een gratis abonnement op de regelmatig verschijnende Nieuwsbrief per e-mail.

Prijzen

De Prof. dr. C. Halkes Scriptieprijs 1999-2001, een initiatief van het Centrum voor Vrouwenstudies van de KUN, is toegekend aan Anneke Sools voor haar scriptie *De paradox van ambitie*: een cultuurpsychologisch onderzoek naar de hardnekkigheid van genderonderscheid in een organisatiepraktijk. De jury prijst Sools voor de intelligente manier waarop ze een heel complex maatschappelijk fenomeen blootlegt en daar nieuwe inzichten aan toevoegt. Op deze wijze laat zij zien hoe mannen en vrouwen binnen de organisatie dragers zijn van het genderonderscheid. De publicatie (ISBN 9037306179, €6,- excl. porto) is te bestellen bij de Nijmegen University Press, KUN, Geert Grooteplein 21, 6525 EZ Nederland, tel. 024 3612073.

J.R. Ritman heeft de jaarlijkse Akademiepenning ontvangen van de KNAW. Hij krijgt de onderscheiding voor zijn verdiensten als stichter van de Bibliotheca Philosophica Hermetica en mecenas van de Nederlandse wetenschap en cultuur.

Benoemingen

NIAS - De KNAW benoemt *prof.dr. W.P. Blockmans* met ingang van 1 september 2002 voor een periode van vijf jaar tot rector van het Netherlands Institute for Advanced Study in the Humanities and Social Sciences (NIAS-KNAW) in Wassenaar. Hij volgt *prof.dr. H.L. Wesseling* op, die met pensioen gaat. *Prof.dr. W.P. (Wim) Blockmans* (56) is hoogleraar middeleeuwse geschiedenis aan de Universiteit Leiden en decaan van de Leidse Letterenfakulteit.

KNAW - *Prof. dr. W.J.M. Levelt* is 13 mei, tijdens de jaarvergadering, geïnstalleerd als nieuwe president van de KNAW. De heer Levelt is de opvolger van *prof. dr. R.S. Reneman*. Levelt studeerde psychologie in Leiden. Hij hield zich daarna vooral bezig met onderzoek naar het spreekproces.

EUR - *Prof.dr.V.Bekkers* is benoemd tot hoogleraar Bestuurskunde, in het bijzonder de empirische studie van overheidsbeleid aan de faculteit der Sociale Wetenschappen.

KUB - Kinder- en neuropsychologe *drs. Annemaaike Serlier-van den Bergh* ontwikkelde een vragenlijst om kinderen met een groot risico op NLD tijdig op te sporen. Ze promoveert op vrijdag 17 mei aan de Katholieke Universiteit Brabant op de nieuwe NLD-schaal. De non-verbale leerstoornis is in Nederland vrij onbekend, terwijl naar schatting vijf procent van alle kinderen de stoornis heeft. De Duitse hoogleraar *K.J. Hopt* is benoemd tot Anton Philips professor bij het Center for Company Law van de Tilburgse Faculteit der Rechtsgeleerdheid voor het academisch jaar 2002/2003. Hopt is een expert op het gebied van internationaal en Europees ondernemings-, handels- en belastingrecht.

KUN - *Dr. Gijs Bleijenberg* is benoemd tot bijzonder hoogleraar psychologische aspecten van chronische vermoeidheid. *Dr. George de Kam* is al bijzonder hoogleraar maatschappelijk ondernemen met grond en locaties, Faculteit der Managementwetenschappen. *Dr. Jeroen W.Winkels* is door het College van Bestuur van de Katholieke Universiteit Nijmegen benoemd tot directeur van het ITS, voor wetenschap en beleid. *Dr. Hans Ester* heeft een eredoctoraat ontvangen van De Universiteit van Potchefstroom. *Hans Ester* is docent Algemene Literatuurwetenschap en Cultuurwetenschap aan de KU Nijmegen en voorzitter van het Suid-Afrikaanse Instituut in Amsterdam. Ester ontvangt het eredoctoraat vanwege zijn verdiensten als bruggenbouwer tussen de Afrikaanse en de Nederlandse taal en cultuur.

Willem Roeterdink (oud-biologiestudent aan de KU Nijmegen) heeft donderdag 25 april van het Netwerk Bedrijfsethiek Nederland (NBN) de jaarlijkse scriptieprijs voor academici gewonnen. Hij mocht de NBN-Rabobank Scriptieprijs in ontvangst nemen tijdens een seminar over maatschappelijk verantwoord ondernemen aan de Universiteit Nyenrode.

RUG - *Dr. Theo Dijkstra* (1953) is benoemd tot bijzonder hoogleraar Econometrische methoden van het maatschappelijk verantwoord beleggen bij de Faculteit der Economische Wetenschappen. Hij is hoofd van de afdeling Duurzaamheidsanalyse van SNS Asset Management. De SNS Bank sponsort zowel de leerstoel als post-doc research op het terrein van de leerstoel.

Th.P.B.M. Suurmeijer is benoemd tot bijzonder hoogleraar Medische Sociologie, in het bijzonder van de psychosociale aspecten van chronische aandoeningen.

Prof.dr. Henk A.L. Kiers is benoemd tot hoogleraar Methoden en Technieken van Gegevensverwerking bij de faculteit psychologische, pedagogische en sociologische wetenschappen. Kiers was sinds 1999 reeds bijzonder hoogleraar Psychometrie (in het bijzonder de analyse van meetgegevens), maar de leerstoel is nu omgezet in een 'gewoon' hoogleraarschap. Dit vanwege Kiers' verdiensten op dit vakgebied in de afgelopen jaren.

Dr. Michael J. Staal is door de Stichting Neuromodulatie (AZG) benoemd tot bijzonder hoogleraar Neurochirurgie, in het bijzonder van de neuromodulatie. Neuromodulatie is het onderdeel van de neurochirurgie dat voor de behandeling van aandoeningen zoals onder meer de ziekte van Parkinson en spasticiteit, elektrische stimulators of foetale hersencellen inbrengt in de hersenen. Staal gaat zich met name concentreren op stamcelonderzoek dat zich richt op cellen die betrokken zijn bij de ziekte van Parkinson.

Dr. Michael J. Staal is door de Stichting Neuromodulatie (AZG) benoemd tot bijzonder hoogleraar Neurochirurgie, in het bijzonder van de neuromodulatie. Neuromodulatie is het onderdeel van de neurochirurgie dat voor de behandeling van aandoeningen zoals onder meer de ziekte van Parkinson en spasticiteit, elektrische stimulators of foetale hersencellen inbrengt in de hersenen. Staal gaat zich met name concentreren op stamcelonderzoek dat zich richt op cellen die betrokken zijn bij de ziekte van Parkinson.

UU - Per 1 december 2001 is benoemd tot bijzonder hoogleraar 'Vergelijkende studies van maatschappelijke solidariteit' *Dr. Aafke Komter*, werkzaam aan de Faculteit Sociale Wetenschappen. De leerstoel is ingesteld door het Utrechts Universitair Fonds.

UVA - *Mw. dr. E. Gans* (1951) is per 1 september 2002 benoemd tot bijzonder hoogleraar Hedendaags jodendom, zijn geschiedenis en zijn cultuur aan de Faculteit der Geesteswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam (UvA).

VU - Historicus en freelance journalist *Roelof Bouwman* promoveerde 7 mei aan de Faculteit der Letteren van de VU op het proefschrift 'De val van een Bergredenaar. Het politieke leven van Willem' Aantjes. Aansluitend op de receptie vond een perspresentatie plaats, waarop mr. Willem Aantjes zelf, prof. dr. Hans Blom (directeur van het NIOD en ook een van de opponenten bij de promotieplechtigheid) en dr. Schelto Patijn (oud-voorzitter van de bijzondere Kamercommissie die in 1979 een onderzoek instelde naar kennis omtrent Aantjes' gedragingen tijdens de Tweede Wereldoorlog) hun visie op het proefschrift kenbaar maakten.

Dr. D.B. van der Leest is per 1 april 2002 benoemd tot hoogleraar Strategisch Management bij de postdoctorale controllersopleiding van de Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde. Van der Leest promoveerde in 2000 op het proefschrift 'Agree on Intent, the role of agreement of intent in multinational companies'.

De Europese Commissie is druk bezig het Zesde Kaderprogramma voor Onderzoek en Technologie 2002-2006 (KP6) nader in te vullen. Momenteel is de voorgestelde hoogte van het totale budget ruim 16 miljard euro. Van 11-13 november 2002 vindt in Brussel een conferentie plaats, waar belangstellenden informatie krijgen over deelname aan het kaderprogramma en onderling informatie kunnen uitwisselen. Op 10 december 2002 organiseert Senter/EG-Liaison in het World Trade Center in Rotterdam een congres om KP6 in Nederland te lanceren.

Zesde Kaderprogramma (KP6)

De eerste oproepen tot het indienen van onderzoeksvoorstellen worden aan het eind van dit jaar verwacht. KP6 heeft drie afzonderlijke doelstellingen:

1. Bundeling en integratie van EU-onderzoek

De bundeling en integratie van EU-onderzoek is gericht op zeven thema's. Daarnaast worden specifieke activiteiten van wetenschappelijk en technologisch onderzoek in bredere zin gestimuleerd.

Thema's:

A. Genomica en biotechnologie voor de gezondheid (2.200 miljoen).

Hiermee wordt ingezet op het helpen aanpakken van belangrijke ziekten en op het versterken van de Europese biotechnologie-industrie;

B. Technologie voor de informatiemaatschappij (3.600 miljoen).

Ter versterking van de Europese industrie als geheel en om alle Europese burgers te laten profiteren van de Europese kennismaatschappij;

C. Nanotechnologie, productie en materialen (1.300 miljoen).

D. Lucht- en ruimtevaartonderzoek (1.075 miljoen).

E. Voedselkwaliteit en voedselveiligheid (685 miljoen).

Het doel is om de Europese wetenschappelijke basis te leggen voor de productie van veilig en gezond voedsel en om de risico's te beheersen die samenhangen met voedsel en milieuveranderingen;

F. Duurzame energiesystemen, milieu en transport (2.120 miljoen).

Duurzame energiesystemen; duurzaam vervoer over land en zee; Veranderingen in het aardsysteem en ecosystemen.

G. Burgers en bestuur in de kennismaatschappij (225 miljoen).

Dit thema heeft tot doel de onderzoekscapaciteit te mobiliseren in de economische, politieke, sociale en menswetenschappen, gericht op het begrijpen van de kennismaatschappij in de verschillende Europese culturen.

2. Structuur

KP6 financiert vier onderzoeksterreinen die structuur aanbrengen in de Europese onderzoeksruimte.

A. Onderzoek en innovatie (300 miljoen)

B. Onderzoeksbeurzen en trainingsfaciliteiten (1.630 miljoen)

C. Onderzoeksinfrastructuur (665 miljoen)

D. Wetenschap en samenleving (60 miljoen)

3. Versterking van de grondslag

Om de grondslagen van de Europese Onderzoeksruimte

te versterken subsidieert KP6 projecten die samenhang brengen in de fragmentatie van onderzoek en innovatie in heel Europa. Die samenhang kan onder meer worden bereikt door nationale en regionale coördinatie en beleidsondersteuning.

A. Nationale en regionale coördinatie (280 miljoen)

B. Beleidsondersteuning (50 miljoen)

De Europese Commissie heeft naar methoden gezocht om Europese onderzoek en technologieactiviteiten duurzaam te integreren. Bovendien zullen de consortia/ projectpartners meer autonomie krijgen in de invulling en uitvoering van het project. Dit zal gebeuren in de vorm van vier nieuwe projectvormen: Networks of Excellence (NoE's), Integrated Projects (IP's), Collective Research en de introductie van het gebruik van artikel 169 van het EG-verdrag. Naast deze nieuwe instrumenten blijven de meer traditionele instrumenten bestaan, soms onder een nieuwe naam: Specific Targeted Research Projects, CRAFT, Co-ordination Actions, Human Resources & Mobility, en Specific Support Actions.

Meer informatie is te vinden op <http://www.cordis.lu/rtd2002/fp-activities/activities.htm>. In Nederland zijn nadere inlichtingen verkrijgbaar bij EG-Liaison, mw. drs. L. Katier (algemene ontwikkelingen van KP6), e-mail: l.katier@egl.nl, en mr. Upton van der Vliet (regels van deelname en het instrumentarium), telefoon 070 3610250, e-mail u.vd.vliet@egl.nl of op <http://www.egl.nl>.

Het Duitslandprogramma

Op 1 januari 2002 is het nieuwe Duitslandprogramma van start gegaan. Het programma kent een open entry karakter: instellingen die zich in de doelstellingen herkennen, worden uitgenodigd (financiële) aanvragen voor participatie in te dienen. De coördinatie van het programma verzorgt het Duitsland Instituut Amsterdam (DIA). Het programma wil activiteiten stimuleren die de kennis over Duitsland in Nederland vergroten. Het biedt daarnaast een forum voor geïnteresseerde organisaties die hieraan willen bijdragen. Dit programma wordt, op basis van matching, gefinancierd door het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschappen.

U kunt een brochure bestellen met informatie over de inhoud en opzet van het nieuwe Duitslandprogramma, inclusief een handleiding met de voorwaarden van participatie.

Adres: Duitsland Instituut, Herengracht 487, 1017 BT Amsterdam, tel. 020 5253690, fax 020 5253693, e-mail: pekelder@dia.uva.nl. U kunt ook de website <http://www.duitslandweb.nl> raadplegen.

Nederland en België

7 juni

12e marktdag van het GZZ netwerk; Contact: lputman@siswo.uva.nl

10-15 juni

Intercultural communication; Amsterdam; Contact: jorgediaz@cic-amsterdam.com

11 juni

Nexus conferentie: The Quest of Life Part II: Evil; Tilburg; Contact: nexus@kub.nl

13 juni

Pensioenen in de 21e eeuw; Amsterdam; Contact: vakmus@xs4all.nl

14 juni

Lokale daadkracht in de digitale doolhof; Utrecht, Jaarbeurs; Contact: Frank Bruinsma, tel: 020-4446096, e-mail: fbruinsma@feweb.vu.nl

Lova-studiedag "Inspiring critical and feminist research"; Amsterdam, Jeugdtheater De Krakeling; Contact: secretariaat@frw.uva.nl

18 juni

Het doden van dieren: maatschappelijke en ethische aspecten; Garderen; Contact: L.J.E.Rutgers@vet.uu.nl

20 juni

Wil de islamitische intellectueel opstaan! Felix Meritis, Amsterdam; Contact: International Institute for the study of islam in the modern world (ISIM), n.m.dessing@isim.nl

20-21 juni

Dress and Costume of Nineteenth-century Iran; Leiden; Contact: vogelsang@let.leidenuniv.nl

21 juni

Netwerkbijeenkomst in het Tweede-Kamergebouw, Den Haag. De bijeenkomst zal geheel in het teken staan van de Tweede Kamerverkiezingen 2002. Op het programma staat onder andere: De invloed van de media (Prof. Jan Kleijnijenhuis) en Programma's en partijverschillen (Dr. Paul Pennings). Verder aanwezig o.a.: Jet Bussemaker (Tweede Kamerlid PvdA), Ruud Koole (partijvoorzitter PvdA) en Prof.dr. Hans Keman (NVMC). Contact: NVMC:Secretariaat: Plantage Muidergracht 4, 1018 TV Amsterdam. tel. 020-5270657, fax 020-6229430. e-mail: nvmc@siswo.uva.nl, internet: www.nvmc.nl

24-28 juni

International Conference on Social Welfare - 30th global conference of the International Council of Social Welfare; Rotterdam; Contact: Netherlands Institute for Care and Welfare, Conference, Postbus 19152, 3501 DD Utrecht, tel. 030 2306510, fax: 030 2306490, e-mail: icsw2002@nizw.nl

27 juni

Congres Loonverschillen en Loonongelijkheid; Amsterdam, Artis; Contact: fcoltof@fee.uva.nl

Omgaan met anderen: leer- of probleemsituatie voor jongeren? Academiegebouw, Rijksuniversiteit Groningen; Contact: G.W.Landeweerd@ppsw.rug.nl

2-3 en 4 juli 2002

Etnisch-Religieus Pluralisme en Sociale Rechtvaardigheid - Openbare lezingencyclus, Bibliotheek UvA, Doelenzaal, ingang Singel 411, Amsterdam. Sprekers: Joseph Carens, Ayelet Shachar, Ruud Koopmans, Veit Bader, David Hollinger, Michael Walzer. Aanvang 20.00 uur. Voertaal Engels. Meer info: www.xs4all.nl/~ozse

8-9 juli

Conference: Empowering Humanity. Work in progress; Utrecht; Contact: University for Humanist Studies; tel. 030 2390162/192

augustus

ECSR Summer School 2002 - Education, Labour Market and

Labour Organisations; Amsterdam, ASSR; Contact: Secretariaat ECR, Richard Breen, e-mail: breen@iue.it; Lokale organisatie: prof. dr. Jaap Dronkers en prof. dr. Jelle Visser

29-31 augustus

ESHMS Conference: Health and Society in Europe; Groningen; Contact: j.jaarsma@hetnet.nl

"Social Values, Social Policies" Normative foundations of changing social policies; Tilburg, KUB; Contact: w.v.oorschot@kub.nl

2-3 september

Developments in Criminology and Criminal Justice Research; Leiden; Contact: conferenceX@nscr.nl

6 september

Derde Leidse Schouwburg Symposium: Theater en Muziek in de Negentiende Eeuw; Leiden; Contact: j.m.bordewijk@let.leidenuniv.nl

19 september

Lonely Planet voor moslims. Amsterdam, Felix Meritis. Contact: International Institute for the study of islam in the modern world (ISIM), n.m.dessing@isim.nl

3 oktober

Geurbeleid: wat heeft de toekomst voor ons in petto? Apeldoorn; Contact: Ing. A. Boom (A.Boom@mep.tno.nl) of ir. H.J.G. Kok (H.J.G.Kok@mep.tno.nl)

7 oktober

Facta debat: Goudsblom - Philipse. Met Randall Collins; Amsterdam; Contact: facta@siswo.uva.nl

10 oktober

Jouw rechtsstaat is de mijne niet! Islamitisch recht in een niet-islamitisch land. Amsterdam, Felix Meritis. Contact ISIM, n.m.dessing@isim.nl

10 oktober

3e Vlaams-Nederlandse arbeidsmarktcongres 'Diversiteit in levenslopen'. Locatie: Rotterdam. Contact: Nick van den Heuvel, tel: 020 5270622, e-mail: heuvel@siswo.uva.nl

16-23 oktober

Wetenschap en Techniek week 2002: thema Veiligheid; Contact: bureau@weten.nl

30 oktober

Tiende SWOME-Marktdag; Amsterdam; Contact: Ente Breed, e-mail: ebreed@siswo.uva.nl

7 november

De rib van de man. (De islam als mannengodsdienst.) Amsterdam, Felix Meritis; Contact ISIM, n.m.dessing@isim.nl

12 december

Slotbijeenkomst Islam, gezag en leiderschap. Thema's uit voorgaande bijeenkomsten dit najaar worden hernomen. Amsterdam, Felix Meritis; Contact: n.m.dessing@isim.nl

12-13 december

ASSR 15th anniversary conference on Corruption; Amsterdam; Contact: Pelkmans@pscw.uva.nl

13 december

WESWA/TVA-Congres 2002, Balanceren tussen maakbaarheid en marktwerking, De roep om transformatie van het Nederlandse (polder)model; Amsterdam, CASA 400; Contact: nuys@siswo.uva.nl

Europa

5-7 juni

IFHP Working Party: Multifunctional Intensive Land Use (MILU); Wenen, Oostenrijk; Contact: IFHP.NL@inter.NL.net

30 juni 2001-4 juli 2002

Stability and dynamics of power. XXVIIth Annual Colloquium on

Research in Economic Psychology; Turku, Finland; Contact: iarepsabe2002@tukkk.fi

8-12 juli

IFORS 2002 Operational Research Conference - Stream Complex Societal Problems; Edinburgh, Schotland. Contact: DeTombe@lri.jur.uva.nl, tel: 020 6927526, Contact congres: Ifors2002@orsoc.org.uk

15-16 juli

Autonomous Agents and Multi-agent Systems; Bologna, Italië; Contact: johnson@isi.edu

22-26 juli

SEC 3: Conference on Social, Ethical and Cognitive Issues of Informatics and ICT; Dortmund, Duitsland; Contact: SECIII@cs.uni-dortmund.de

22-24 augustus

6th European Business History Association Annual Congress; Helsinki - Finland; Contact: Riita Hjerpe, e-mail: riitta.hjerpe@helsinki.fi

30-31 augustus

INFER Annual Conference 2002 - Current Issues in Competition Theory and Policy"; Bonn - Duitsland; Contact: Dr. Michael H. Stierle, Adam-Wrede-Str. 2, D - 50733 Köln, Tel.: ++/49/(0)221/1308910, Fax: ++/49/(0)6232/290975, e-mail: infer@online.de

5-8 september

World Conference 2002 of the World Federation of Right to Die Societies; Brussel; Contact: euthanasie@nvve.nl

5-7 september

4-7 september

'Policy change and institutional reform in public sectors, speciale workshop tijdens de EGPA; Potsdam, Duitsland. Call for papers vóór 15 juni 2002. Contact: dekker@fsw.leidenuniv.nl of noll@fsw.leidenuniv.nl. Verdere informatie: www.iiasisa.be/egpa/agpotsdam/agpots.htm

European Research Network on Transitions in Youth; San Domenico di Fiesole, Florence, Italië; Contact: tiy2002@roa.unimaas.nl

European Society of Criminology Conference; Toledo, Spanje; Contact: info@esc-eurocrim.org

16-18 oktober

IATUR conference 2002; Work Time and Leisure Time Dynamics and Convergence in Changing Contexts; Lissabon, Portugal; Contact: abstracts@iatur.org (Ook adres voor abstracts)

5-7 december

6Th EUNIP conference; Finland, Turku; Contact: sonja.gronblom-holmqvist@abo.fi

Buiten Europa

6-8 juni

International Symposium on Technology and Society (ISTAS'02) Social Implications of Information and Communication Technology; Raleigh, North Carolina USA; Contact: Joseph R. Herkert, Div.of Multidisciplinary Studies, Box 7107, North Carolina State University Raleigh, North Carolina 27695-7107, tel. + 919-515-7993, fax: + 919-515-1828, e-mail: joe_herkert@ncsu.edu

6-9 juni

Berkshire Vrouwengeschiedenisconferentie - Local knowledge, global knowledge; Connecticut - Verenigde Staten. Contact: http://www.berksconference.org

20-23 juni

American Association for Higher Education (AAHE): Assessment Conference; Boston, Verenigde Staten. Contact: Peggy Maki, e-mail: pmaki@aahe.org

1-6 juli

The International Cultural Research Network Congress; Brasilia, Brazilië. Contact: icrn@telusplanet.net

4-7 juli

Second International Conference: Hierarchy and Power and the History of Civilization; Sint Petersburg, Rusland; Contact: Dr Serguei A. Frantsousoff, Institute of Oriental Studies, tel: +7-812-315-8490, fax: +7-812-312-1465; e-mail: dmitri.bondarenko@inafr.ru

7-12 juli

XXV International Congress of Applied Psychology; Singapore; Contact: info@cemssvs.com.sg

7-13 juli

XVth ISA World Congress of Sociology - The social world in the twenty first century: Ambivalent Legacies and Rising Challenges; Brisbane - Australië; Contact: Sheila Shaver, Univ. New South Wales, Sydney, NSW 2052, Australië; tel. +61-2-93853855, fax: +61-2-93851049, e-mail: s.shaver@unsw.edu.au

15-18 juli

9th International Conference on Multi-Organizational Partnerships and Co-operative Strategies; Calgary, Canada; Contact: bradshaw@ucalgary.ca

22-26 juli

XIIIth World Congress of the International Economic History Association; Buenos Aires

15-17 augustus

Ass. for the Sociology of Religion 2002: Freedom and Control; Chicago, Verenigde Staten; Contact: d.h.hak@ppsw.rug.nl

8-12 september

IVWSR Wereldcongres - Urban Conditions 21; Tianjin, China; Contact: Joke Bierhuys, IFHP Congres, tel. 070 3281504, fax: 070 3282085, e-mail: IFHP.NL@inter.NL.net

14-16 november

Transnational Migration and Social Justice in the Global City, Milwaukee, Wisconsin, USA Contact: h.r.friman@marquette.edu

18-22 december

17th International Association of Historians of Asia (IAHA) Conference, Dhaka - Bangladesh. Contact: K.M. Mohsin, Secretary-General c/o Department of History University of Dhaka, tel: +880-2-8615583; E-mail: history@du.bangla.net

Bijeenkomsten in binnen- en buitenland zijn te vinden in de agenda op de Website Maatschappijwetenschappen:
<http://www.maatschappijwetenschappen.nl>

VOORAANKONDIGING

Amsterdam, 7 oktober 2002

INTELLECTUELE CREATIVITEIT EN EEUWIGE ROEM

Waarom danken bepaalde filosofen hun grote en blijvende reputatie?

Debat n.a.v. Randall Collins' boek 'The Sociology of Philosophies'

DE FILOSOOF HERMAN PHILIPSE:

'De vraag die ik zal stellen luidt: kan Collins' sociologische theorie van de intellectuele verandering enig licht werpen op (of: een causale verklaring geven van) het gedachtegoed van bijvoorbeeld Wittgenstein? Of is Collins' pretentie een causale verklaring te kunnen verschaffen van ideeën niets meer dan de zoveelste zelfoverschatting van een socioloog?'

'Ik heb mij afgevraagd wie het meest kan leren van de ander, de socioloog of de wijsgeer, waar het gaat om de intellectuele geschiedenis. Vakdeformatie als filosoof zal debet zijn aan mijn neiging te concluderen dat de socioloog, zodra zijn bijdrage is gereduceerd tot het houdbare deel ervan, niets meer te bieden heeft dan enkele triviale inzichten. De wijsgeer daarentegen kan de socioloog behoeden voor verkeerde ambities, zoals de illusie een verklarende theorie te kunnen opstellen voor de intellectuele geschiedenis. Zo kan hij voorkomen dat de onuitputtelijke rijkdom van de geschiedenis van de filosofie, deze speeltuin voor intellectuelen, aan het oog wordt onttrokken door simplistische modellen.'

VERSUS

DE SOCIOLOOG JOHAN GOUDSBLOM:

'Gegeven een bepaalde constellatie aan sociale kansen zal om deze kansen concurrentie ontstaan, en daaruit zullen bepaalde individuen als 'de beste' naar voren komen. (...) Als Collins schrijft 'we have to see through the personalities', betekent dit niet dat hij het belang van persoonlijkheden ontkent. Integendeel, zijn hele theorie gaat uit van netwerken van personen. Waar hij op aandringt is oog te hebben voor de sociale aard van het spel dat zij spelen en waarin sommigen van hen uitblinken.

De kritiek van filosofen als Herman Philipse, die Collins' sociologisering ontoelaatbaar achten en hem te ver vinden gaan in zijn voorwaardelijk derterminisme, kan grotendeels ontzenuwd worden.'

MET ALS GAST

PROF. DR. RANDALL COLLINS

Professor of Sociology, University of Pennsylvania

Informatie: FACTA – sociaal-wetenschappelijke magazine
e-mail: facta@siswo.uva.nl, tel. 020 5270663